

Den danske infinitivneksus

– distribution, funktion og diakroni

Af Kasper Boye

1 Indledning¹

Infinitivneksusen er standardpensum i grammatiske fremstillinger om dansk. Ikke desto mindre er behandlingen af den i visse henseender ukomplet. For det første er beskrivelsen af konstruktionens distribution – dvs. hvilke verber der kan tage den som komplement – særdeles heterogen. I samtlige behandlinger af den danske infinitivneksus anføres distributionen da også som et postulat uden dokumentation eller anden retfærdiggørelse. For det andet begrænser litteraturen om den danske infinitivneksus sig i stort omfang til at behandle netop dens distribution og syntaktiske afgrænsning. Ingen har beskæftiget sig systematisk med infinitivneksusens semantiske og informationsstrukturerende funktioner.

I denne fremstilling underkastes infinitivneksusens distribution og funktioner en samlet analyse. Der argumenteres for, at infinitivneksusens semantiske og informationsstrukturerende funktioner funktionelt motiverer profilen af dens distribution i moderne dansk, og der skitseres et udviklingsscenario for konstruktionen. Som eksempel materiale benyttes der overvejende konstruerede eksempler og eksempler fra litteraturen om emnet. De konstruerede eksempler baserer sig på et excerperet materiale (jf. appendiks). I forbindelse med eksemplerne angiver »*«, at en konstruktion er uacceptabel eller ugrammatisk, mens »?« angiver, at det er tvivlsomt, om en konstruktion er acceptabel eller grammatisk.

2 Terminologi og syntaktisk bestemmelse af termen infinitivneksus

2.1 Terminologi

I 1924 påpegede Otto Jespersen, at finitte verber langt fra er de eneste sproglige elementer, der er i stand til at optræde som prædikator. Samtidig foreslog han termen *nexus* som en erstatning for den traditionelle term *predication*, idet han skelnede mellem flere typer neksus alt efter prædikatorens form og neksusens overordnede funktion (Jespersen 1924: 114-32). En af disse typer gav han navnet *infinitival nexus*, nemlig den, hvis prædikator udgøres af en infinitiv. Inden Jespersens term blev indført i dansk grammatisk terminologi, var konstruktionen i (1) mellem et prædikat med en infinitiv prædikator (herefter *et infinitivt prædikat*) og dettes subjektviske akkusativ-nominal kendt under betegnelsen *akkusativ med infinitiv* (herefter *aci* i overensstemmelse med den latinske betegnelse *accusativus cum infinitivo*).

(1) Jeg ser *ham spille fodbold*.

Noget sjældnere blev konstruktionen i (2) med infinitivt prædikat og nominativ-nominal beskrevet som *nominativ med infinitiv* (herefter *nci* i overensstemmelse med den latinske betegnelse *nominativus cum infinitivo*).

(2) *Han* ses *spille fodbold*.

I 1911 gav Kr. Mikkelsen de to konstruktioner danske navne: henholdsvis *navnemåde efter genstandsled* og *navnemåde efter grundled* (Mikkelsen 1911: 109 og 113). Først langt senere introducerede Paul Diderichsen Jespersens term i dansk grammatik med fordanskningen *infinitivneksus* (Diderichsen 1946: 188 og 217-8).

Diderichsens term har siden vundet hævd. Men faktisk er Diderichsens bestemmelse af den selvmodsigende. Rent definatorisk må den opfattes som en pendant til termerne *aci* og *navnemåde efter genstandsled*. Således sætter Diderichsen to steder i sit sag- og ordregister lighedstegn mellem infinitivneksus og *aci* (Diderichsen 1946: 277 og 286), og hans afgrænsning af infinitivneksusens distribution stemmer næsten fuldstændig overens med Mikkelsens afgrænsning af *navnemåde efter genstandsled*. Hos Diderichsen hedder det: »Infinitivneksus optræder i sin rene

Form kun som Objekt for Sanserverberne (..) samt *bede, byde og lade*« (Diderichsen 1946: 217), og hos Mikkelsen: »Navnemåde efter genstandsled sættes ved udsagnsordene *se, høre, føle, lade og bede*« (Mikkelsen 1911: 109). Den eneste forskel er *byde*. Reelt inddrager Diderichsen imidlertid ikke blot aci-konstruktionen, men også nci-konstruktionen i sin beskrivelse af infinitivneksusen (Diderichsen 1946: 217), og med denne anvendelse må infinitivneksus snarere opfattes som en overordnet neutral term for den klassiske sondring mellem nci og aci og for Mikkelsens danske sondring mellem navnemåde efter grundled og navnemåde efter genstandsled.

I det følgende anvendes infinitivneksus som en sådan overordnet term. Og der indføres to underordnede distinktioner. For det første skelnes der mellem *nøgen infinitivneksus* med nøgen infinitiv som i (1) og (2) og *at-infinitivneksus* med *at*-infinitiv som i (3) og (4).

(3) *Jeg ser *ham at spille fodbold*.

(4) *Han ses at spille fodbold*.

For det andet skelnes der mellem *aci-neksus* (i (1) og (3)) og *nci-neksus* (i (2) og (4)). Om den sidste distinktion må to forhold bemærkes: 1) Når de latinske betegnelser anvendes i stedet for Mikkelsens danske, skyldes det, at Mikkelsens terminologi, som vi skal se i afsnit 2.2, er i modstrid med begrebet om infinitivneksus. 2) Med indordningen under funktionsbetegnelsen infinitivneksus forudsættes der en konstruktionsmæssig interpretation af aci og nci, som ikke er den almindeligste internationalt set. I latinsk grammatik er den mest udbredte interpretation rent morfologisk (jf. Bolkestein 1976: 269), idet nci og aci her betegner den blotte tilstedeværelse af en henholdsvis nominativ og akkusativ form og en infinitiv. Den konstruktionsmæssige anvendelse understreges her, idet der tales om nci- og aci-*neksus* eller nci- og aci-*konstruktioner*.

2.2 Tidligere syntaktiske afgrænsninger

De markerede konstruktioner i (1)-(4) er i dansk grammatisk tradition blevet analyseret på to forskellige og indbyrdes modstridende måder. Den ene kommer til udtryk i Diderichsens karakteristik og afgrænsning af termen infinitivneksus. I overensstemmelse med Jespersen (1924: 117-20) karakteriserer Diderichsen (1946: 217) infinitivneksusen som »en Bisætning uden Finit og Forbinderfelt«, der optræder som indholdsled, og han holder denne konstruktion skarpt adskilt fra den *sekundære neksus mel-*

lem indholdsled (Diderichsen 1946: 188).² Med andre ord er infinitivneksusen hos Diderichsen og Jespersen ligesom den eksplikative ledsætning en selvstændig enhed, som kun samlet optræder som led i en større helhed, sætningen. Infinitivens funktion indfanges da præcist med Aage Hansens karakteristik: »*konverteret finitverbum*« (Hansen 1967III: 80).

Den anden analyse fremgår af Mikkelsens terminologi. Termerne navnemåde efter genstandsled og navnemåde efter grundled forudsætter, at infinitivens neksussubjekt er et selvstændigt sætningsled, genstandsled eller grundled.³ Ifølge Diderichsens terminologi betegner Mikkelsens termer altså en sekundær neksus. Og Mikkelsen afskriver faktisk infinitivneksusanalysen for moderne dansks vedkommende:

Den med navnemåde efter genstandsled oprindeligt beslægtede brug, at et navneord sammen med en navnemåde, for hvilken navneordet efter meningen er grundled, står som genstandsled for udsagnsord, der betegner ytring, kundskab, erfaring, mening og vilje, og altså har samme betydning som en udsagnsbisætning, er i det nuværende sprog så godt som forsvundet, idet de levninger, der findes, og som kun tilhører skriftsproget, ikke engang her er syn-derlig yndede, f. eks. *Jeg finder det at være min pligt. Han sagde (vidste, mente) sig at have gjort det* (Mikkelsen 1911: 112).

Det fremgår, at Mikkelsen anvender infinitivneksusanalysen på konstruktioner som den i (3), idet han blot begrænser analysen til sådanne konstruktioners forekomst med menings- eller ytringsverbum (jf. note 7) som i (5):

(5) *Man mener/siger ham at spille fodbold.

Men Mikkelsen er inkonsekvent. Skønt (5) og (3) helt åbenlyst er de aktive varianter af (6) og (4), fastholder Mikkelsen (1911: 113-4) beskrivelsen af konstruktionerne i (6) og (4) som navnemåde efter grundled.

(6) Han menes/siges at spille fodbold.

2.3 Syntaktisk bestemmelse af termen infinitivneksus

Da emnet for denne fremstilling er infinitivneksusen i Jespersens og Diderichsens forstand, antages deres bestemmelse af termen. Når der altså nedenfor gøres rede for infinitivneksusens distribution, funktion og hi-

storie, gælder det den prædikationelle konstruktion mellem et nominal og en infinitiv, der som en samlet enhed og kun som en samlet enhed kan udgøre et sætningsled.

For en overfladisk betragtning er der ikke meget, der taler for, at dansk overhovedet har infinitivneksus i Jespersens og Diderichsens forstand. I konstruktionsmæssig henseende ligner infinitivneksusen per definition den eksplikative ledsætning, men i dansk opfører den sig helt anderledes. I modsætning til (8) og (10) er hverken (7) eller (9) mulige:

(7) *[Han (at) læse] ses. / *Det ses [han (at) læse].

(8) [At han læser], ses. / Det ses, [at han læser].

(9) *Jeg ser [han (at) læse].

(10) Jeg ser, [at han læser].

Af eksemplerne fremgår det, at infinitivneksusen trods sin konstruktionsmæssige og semantiske enhed ikke er i stand til at optræde som en sådan. I konstruktioner som (1) og (2), der traditionelt regnes som standardeksempler på dansk infinitivneksus, *opfører* infinitivneksusens neksussubjekt sig tværtimod alene som et sætningsled, og det både positionelt og morfologisk. Når infinitivneksusen er sætningsobjekt, er det kun infinitivneksusens neksussubjekt, der markeres morfologisk og indtager position som et sætningsobjekt. I (11) er infinitivneksussubjektet placeret i sætningens forfelt, og i (12) er det placeret i sætningens indholdsfelt på objektplads: I begge tilfælde optræder det pronominale infinitivneksussubjekt i oblik kasus:

(11) Ham har vi set spille fodbold.

(12) Vi har set ham spille fodbold.

Tilsvarende indtager kun infinitivneksusens neksussubjekt position som sætningsobjekt, når infinitivneksusen er sætningssubjekt. I (13) er det placeret i sætningens forfelt, og i (14) er det placeret i sætningens neksusfelt på subjektplads:

(13) Han ses spille fodbold.

(14) Så ses han sikkert spille fodbold.

Analogt med overensstemmelsen mellem form og position i (11) og (12) må man antage, at når infinitivneksusenes neksussubjekt i (13) og (14)

optræder i nominativ, skyldes det ikke, at det er subjekt i infinitivneksussen, men at det opfører sig som sætningssubjekt.⁴

Umiddelbart taler infinitivneksussubjektets autonome opførsel faktisk for, at konstruktionerne i (1) og (2) snarere må analyseres i overensstemmelse med Mikkelsen som sekundære neksus end som egentlige infinitivneksus. Infinitivneksusanalysen er imidlertid forenelig med de ovenfor nævnte forhold, såfremt det antages, at de verber, hvormed infinitivneksusen forekommer, er *raisingverber*. Raisingverber besidder netop evnen til positionelt og evt. morfologisk og syntaktisk at knytte et sprogligt element til sig, som semantisk og konstruktionsmæssigt tilhører en indlejret (ofte non-verbal eller infinit) neksus. Konstruktioner med raisingverber er universelt set særdeles velkendte, og raisinganalysen som sådan må betragtes som ukontroversiel: Skønt den, som navnet røber, har sin oprindelse i den tidlige transformationsgrammatik, har raisinganalysen vundet anerkendelse i og kunnet tilpasses en række vidt forskellige – såvel formelle som kognitive og funktionelle – grammatiske teorier.

Infinitivneksusen kan nu bestemmes nærmere i overensstemmelse med begrebet om raising: De danske verber, der kan forekomme med *at*-infinitivneksus eller nøgen infinitivneksus, er *raisingverber*.⁵ Nci-neksusen er subjekt for aktive intransitive verber og passive transitive verber, men kun dens neksussubjekt opfører sig positionelt og morfologisk som subjekt. Aci-neksusen er objekt for den aktive form af transitive verber, men kun dens neksussubjekt opfører sig positionelt og morfologisk som objekt.⁶

3 Infinitivneksusens distribution i moderne dansk

Holder man sig i en undersøgelse af tidligere behandlinger af infinitivneksusens distribution strengt til termen infinitivneksus, finder man en næsten komplet konsensus. Med ganske få variationer overtager de fleste fremstillinger om emnet Diderichsens distributionsangivelse: »Infinitivneksus optræder i sin reneste Form kun som Objekt for Sanseverberne (*se, høre, føle, mærke* osv.) samt *bede, byde* og *lade* (..) Hvis de paagældende Verber skal konstrueres i Passiv, gøres Neksussubjektet til Sætningssubjekt (i Nominativ)« (Diderichsen 1946: 217). Kun Mikkelsen skiller sig markant ud fra feltet. Mikkelsen lægger ganske vist både en terminologi og syntaktisk analyse for dagen, som er infinitivneksusen

ganske fremmed. Men da han inddrager konstruktionerne i (1) og (2) med sanseverber i sin beskrivelse af navnemåde efter sætningsled, er der grund til at stille hans distributionsangivelse over for Diderichsens. Ifølge Mikkelsen forekommer navnemåde efter genstandsled med verberne *se, høre, føle, lade* og *bede* (Mikkelsen 1911: 109) – dvs. omtrent med de samme verber som hos Diderichsen. Navnemåde efter grundled har derimod ifølge Mikkelsen en langt videre distribution og forekommer med verberne »synes (forældet *tykkes*) og *forekomme* og i skriftsproget også ved lideart ikke blot af *se* og *høre*, men overhovedet af udsagnsord, der betegner ytring, kundskab, erfaring og mening« (Mikkelsen 1911: 113-4; herefter vil de sidste verber blive omtalt som henholdsvis ytrings- og meningsverber⁷). Slår man Mikkelsens to distributionsangivelser sammen og sammenligner dem med Diderichsens distributionsangivelse for infinitivneksusen, bliver forskellen iøjnefaldende: Diderichsens infinitivneksus forekommer med sanseverber samt *bede, byde* og *lade*, mens Mikkelsens navnemåde efter sætningsled forekommer med sanse-, menings- og ytringsverber samt *bede, lade, synes* og *forekomme*. Ser man bort fra *byde*, kan denne forskel betragtes som det direkte resultat af, at de to grammatikere afgrænser deres genstand forskelligt i morfologisk henseende.

3.1 Tidligere morfologiske afgrænsninger

Uoverensstemmelsen gælder konstruktioner med *at*-infinitiv som i (3)-(6). Alle de verber, som er medtaget i Mikkelsens distributionsangivelse, men mangler i Diderichsens, forekommer udelukkende med *at*-infinitiv. Mens Diderichsen (1946: 217) anfører fraværet af *at* som et definatorisk træk ved infinitivneksusen og under sin term kun behandler konstruktioner som dem i (1) og (2), inddrager Mikkelsen ved siden af disse konstruktioner med *at*-infinitiv under sine termer. Således skriver den sidste i en anmærkning om navnemåde efter genstandsled: »Ret ofte, især i det lidt ældre sprog, tilføjtes *at* ved flere af de ovenfor nævnte udsagnsord [sanseverberne samt *bede* og *lade*]« (Mikkelsen 1911: 110). Under navnemåde efter grundled tager han endda udgangspunkt i forekomsten med *at*. Dels giver han nemlig udelukkende eksempler med *at* på sanseverbernes forekomst med denne konstruktion og nævner kun forekomsten uden *at* i en parentes: »(undertiden uden *at*)« (Mikkelsen 1911: 114). Dels beskriver han herunder forekomster med ytrings- og meningsverber som i (6), der aldrig forekommer med nøgen infinitiv.

Skønt Diderichsens distributionsangivelse som sagt stort set står ui-

modsaugt i senere værker, peger et par af disse i retning af, at hans morfologiske afgrænsning af infinitivneksusen er ukorrekt. Hos Allan Karker (1971, 1976, 1993 og 1996) er usikkerheden om infinitivneksusens morfologiske afgrænsning måske ikke udtryk for andet end manglende konsekvens. I 1971 definerer Karker i overensstemmelse med Diderichsen infinitivneksusen som en konstruktion med nøgen infinitiv, idet han (uden rettergang) afskriver konstruktionerne med *at*-infinitiv som sekundære neksus (Karker 1971: 157 og 166). I 1976 og 1996 beskriver han samme konstruktioner under termen akkusativ med infinitiv. Men i 1993 fokuserer han under termen akkusativ med infinitiv på konstruktioner med *at* (jf. afsnit 5.1). Hos Hansen, derimod, er den morfologiske afgrænsning konsekvent i modstrid med Diderichsens. Hansen indtager en mellemposition mellem Diderichsen og Mikkelsen, idet han ligesom Diderichsen anvender termen infinitivneksus og bestemmer den som en aci-konstruktion, men til gengæld i en parentes tillader infinitivpartiklen: »Den anden anvendelse af infinitiven (som regel alene (uden *at*)) er *som konverteret finitverbum* i en objektforbindelse der ikke har sætningsform (infinitivneksus)« (Hansen 1967III: 80). Ligesom Diderichsen inddrager Hansen konstruktionerne i (1) og – i modstrid med sin og Diderichsens syntaktiske restriktion – (2) i sin behandling af infinitivneksusen. Men i modsætning til Diderichsen inddrager han også konstruktionerne med sanseverbum og *at*-infinitiv i (3) og (4) (Hansen 1967III: 85).

Med Hansen er der altså sæt tvivl om, hvorvidt Diderichsens morfologiske afgrænsning er i overensstemmelse med den syntaktiske afgrænsning, og dermed om Diderichsens distributionsangivelse. Derimod antyder Hansens beskrivelse af infinitivneksusen, at Mikkelsens morfologiske afgrænsning af navnemåde efter sætningsled som en konstruktion, der kan forekomme både med og uden *at*, faktisk er den korrekte morfologiske afgrænsning af infinitivneksusen. Skønt Hansen stort set overtager Diderichsens distributionsangivelse,⁸ præsenterer hverken han, Diderichsen eller Karker argumenter for denne. Der er derfor al mulig grund til i en undersøgelse af infinitivneksusens distribution at tage udgangspunkt i den gruppe af verber, Mikkelsen nævner i sin beskrivelse af navnemåde efter sætningsled. I det følgende skal det vise sig, at alle de konstruktioner, der behandles af Mikkelsen under termene navnemåde efter genstandsled og navnemåde efter grundled, er infinitivneksus. Det skal altså vise sig, at såvel konstruktioner som dem i (1) og (2) med nøgen infinitiv som konstruktioner som dem i (3)-(6) med *at*-infinitiv er infinitivneksus.

3.2 Kriterier for infinitivneksus

En neksus med infinitivt prædikat kan enten være en infinitivneksus eller en sekundær neksus, i hvilken neksussubjektet, neksusprædikatet eller begge er selvstændige sætningsled. Når man skal vise, at en neksus med infinitivt prædikat er en infinitivneksus, kan man således nøjes med at vise, at hverken neksussubjektet eller neksusprædikatet er et selvstændigt sætningsled. Af de følgende fire kriterier for infinitivneksus viser det første, at neksusprædikatet ikke opfører sig som og derfor heller ikke er et selvstændigt sætningsled, mens de tre øvrige viser, at neksussubjektet ikke er et selvstændigt sætningsled, på trods af at det opfører sig, som om det var (jf. afsnit 2.3). Det sidste kriterium er semantisk og kun medtaget, for så vidt som der skulle være tvivl om applikationen af de syntaktiske kriterier 2 og 3.

1) Infinitivneksusens infinitivprædikat kan ikke bringes i fokus med en kløvning eller en pseudokløvning (jf. Rosenbaum 1967: 59). Det skyldes, at infinitivneksusens prædikat hverken er eller opfører sig som et selvstændigt sætningsled. Bemærk, at både regelrette substantiviske infinitivkomplementer som *at løbe* i *jeg forsøger at løbe* og mere verbale infinitivkomplementer til non-epistemiske modalverber som *løbe* i *jeg må løbe* kan bringes i fokus i en kløvning eller pseudokløvning: *hvad jeg forsøger, er at løbe*; *hvad jeg må, er at løbe*. Og bemærk, at også infinitivneksusens neksussubjekt i modsætning til sit prædikat kan bringes i fokus i en kløvning eller pseudokløvning: *det er ham, jeg så løbe*. Det skyldes, at neksussubjektet er *raised*, dvs. opfører sig som selvstændigt sætningsled (jf. afsnit 2.3).

2) Infinitivneksusens infinitive prædikat kan ikke udelades, medmindre det er latent. Det skyldes, at infinitivneksussubjektet ikke er et selvstændigt sætningsled. Såfremt nominalt komplement for en given overordnet prædikator imidlertid eksisterer som et alternativ til infinitivneksuskomplement, kan infinitivneksusen naturligvis *substitueres* med nominalt komplement.

3) Infinitivneksusen kan konstrueres, så neksussubjektet er syntaktisk uforeneligt med den overordnede prædikator. Det skyldes, at infinitivneksusens neksussubjekt ikke er et selvstændigt sætningsled. Hvis infinitivneksusens infinitive prædikat således er et non-valent vejrverb (sne, regne, tordne, lyne osv.), kan neksussubjektet være det formelle *det*, som ikke er i stand til at danne komplement (subjekt) til andre verber end netop non-valente.

4) Infinitivneksusen kan konstrueres, så neksussubjektet er semantisk

uforeneligt med den overordnede prædikator. Det skyldes, at infinitivneksusens neksussubjekt ikke er et selvstændigt sætningsled (jf. Kirsner og Thompson 1976: 209-10).

På baggrund af disse fire kriterier opregnes i det følgende afsnit de verber, der i dansk forekommer med infinitivneksus.

3.3 *Infinitivneksusens distribution*

Dels med henblik på en afklaring af uoverensstemmelsen mellem Diderichsens og Mikkelsens morfologiske afgrænsninger af deres genstand, dels af hensyn til forhold, som vil blive klare senere i denne fremstilling, behandles i redegørelsen for distributionen af den danske infinitivneksus *at*-infinitivneksusen og den nøgne infinitivneksus hver for sig.

Den nøgne infinitivneksus: Den nøgne aci-neksus forekommer i moderne dansk med sanseverberne samt *bede* og *lade* som i (15):

(15) Jeg ser/beder/lader ham spille fodbold.

Kriterium 1 og 3 applicerer på neksusene med samtlige verber. Af (16) fremgår det, at den nøgne infinitivneksus ikke med nogen af verberne kan konstrueres i en pseudoklønning med pronominal repræsentation af det infinitive prædikat:

(16) *Hvad jeg ser/beder/lader ham, er (at) spille fodbold.

I (17) ses det, at den nøgne aci-neksus kan konstrueres med formelt subjekt og infinitivt vejr-verbum, når den forekommer med sanseverber såvel som med *bede* og *lade*:

(17) Jeg hører/beder/lader det tordne.

Når konstruktionerne med *lade* og særlig *bede* synes marginale, skyldes det, at der er grænser for, hvad den gennemsnitlige sprogbruger kan lade og bede ske. Det overordnede verbum restringerer altså ikke infinitivneksussubjektet, men hele infinitivneksusen (jf. afsnit 4.2 og 4.4).

Det syntaktiske kriterium 2 applicerer tilsyneladende kun på neksus med *bede* og *lade*. Forudsat at der ikke indfortolkes en latent infinitiv, synes sanseverbet i (18) – i modsætning til *bede* og *lade* – at tillade, at den indlejrede neksus' infinitive prædikat udelades:

(18) Jeg ser/*beder/*lader ham.

Dette forhold skyldes imidlertid, at konstruktionen med nominal syntagme for sanseverbernes vedkommende eksisterer som et alternativ til konstruktionen med nøgen infinitivneksus. Således applicerer også det semantiske kriterium 4 på neksus med sanseverber. I (19) er den nøgne aci-neksus konstrueret, så dens neksussubjekt er semantisk uforeneligt med det overordnede sanseverbum ((19) er en oversættelse af eksempel 30 i Kirsner og Thompson 1976: 209):

(19) Vi så den usynlige nervegas dræbe alle fårene.

Kun den helhed, der udtrykkes af aci-neksusen: *den usynlige nervegas dræber alle fårene*, betegner genstanden for en visuel sansning. På samme måde er det i eksempel (20) kun helheden: *han får skældud*, der høres – *ham*, der får skældud, giver ingen lyd fra sig.

(20) Jeg hørte ham få skældud.

De to eksempler viser, at betydningen af konstruktionen *jeg sanser [nomen infinitiv]* ikke nødvendigvis implicerer betydningen af konstruktionen *jeg sanser [nomen]* – dvs. at der er tale om infinitivneksus og ikke sekundære neksus. Det må derfor anses for påvist, at sanseverberne ligesom *bede* og *lade* forekommer med nøgen aci-neksus.

Den nøgne nci-neksus har samme distribution som den nøgne aci-neksus.

(21) Han ses/bedes/lades spille fodbold.

De fire kriterier applicerer på konstruktionerne med nøgen nci-neksus efter samme mønster, som de applicerer på konstruktionerne med nøgen aci-neksus. Der præsenteres derfor ingen dokumentation, men henvises til argumentationen og eksemplerne ovenfor. Det må imidlertid bemærkes, at den nøgne nci-neksus forekommer med langt færre sanseverber end den nøgne aci-neksus (jf. appendiks), ligesom dens forekomst med *lade* er sjælden.⁹ Disse forhold kan ses som en konsekvens af, at den nøgne nci-neksus generelt er mindre hyppig end den nøgne aci-neksus.

At-infinitivneksusen: *At*-aci-neksusen forekommer i moderne dansk kun marginalt. Litteraturen har til gengæld eksempler ikke kun med san-

severber, men også med menings- og ytringsverber. (22) er fra Hansen: 1967III: 80, og (23) og (24) fra Mikkelsen 1911: 112:

- (22) *S[aa] sér jeg jo hendes Sko at staa der paa Græsset.
 (23) *Jeg finder det at være min pligt.
 (24) *Han sagde sig at have gjort det.

Allan Karker har excerperet en række tilsvarende eksempler af nyere dato (Karker, privat korrespondance),¹⁰ f.eks.:

- (25) *Kepler [kendte ikke] årsagen til planetbevægelsen, selv om han vagt antog den at være af magnetisk natur. 1996.
 (26) *[D]e A-værker, [som] TVA angav at være sikrere end Barsebäck. 1986.

I overensstemmelse med acceptabilitetsvurderingerne af (22)-(26) må *at-aci-neksusen* bedømmes som næsten uddød i moderne dansk, og følgelig vil der ikke blive argumenteret for, at konstruktioner som dem i (22)-(26) vitterlig er infinitivneksus. Det er der imidlertid ingen grund til at betvivle: Da *at-aci-neksusen* stadig var acceptabel, forekom den med verber, som den dag i dag tager *at-nci-neksus*, og med disse verber har de to konstruktioner indgået i en subjekt-objektsrelation i overensstemmelse med den overordnede prædikators diatese (jf. afsnit 5.1 og 5.2).

At-nci-neksusen forekommer – bortset fra med *bede* og *lade* – med alle de verber, som Mikkelsen anfører: sanse-, menings- og ytringsverber samt *synes* og *forekomme*:

- (27) Han ses/menes/siges/synes/forekommer at spille fodbold.

Med de to sidste verber kan der indskydes en *experier* i oblik kasus (oprindeligt dativ):

- (28) Han synes/forekommer (mig) at spille fodbold.

Ligesom det var tilfældet med den nøgne *nci-neksus* og *aci-neksus*, applicerer kriterium 1 og 3 på neksusene med samtlige verber:

- (29) *Hvad han ses/menes/siges/synes/forekommer, er at spille fodbold.

(30) Det ses/menes/siges/synes/forekommer at regne.

Ligeledes som det var tilfældet med de nøgne infinitivneksus, udgør konstruktionerne med sanseverbum tilsyneladende en undtagelse til applikationen af kriterium 2 (den tilladte konstruktion med et nominalsyntaxme som subjekt for *forekomme* involverer en betydning af dette ord, som er irrelevant her).

(31) Han ses/*menes/*siges/*synes/*forekommer.

Atter skyldes dette forhold imidlertid, at nominalt komplement for sanseverberne eksisterer som et alternativ til infinitivneksuskomplement. Således er det i overensstemmelse med kriterium 4 muligt at konstruere *at-nci-neksusen*, så dens neksussubjekt i sig selv er semantisk uforeneligt med det overordnede sanseverbum (jf. (19)):

(32) Den usynlige nervegas sås at dræbe alle fårene.

Det må bemærkes, at *at-nci-neksusens* forekomst med sanseverber er mindre hyppig end dens forekomst med de øvrige verber og i vid udstrækning begrænser sig til verbet *se* (se afsnit 4.4 for en mulig forklaring).

Så vidt er distributionen af den danske infinitivneksus identisk med Mikkelsens distribution af navnemåde efter sætningsled. Men distributionen omfatter flere verber: 1) Passiven af verbet *vise* forekommer med *at-nci-neksus* i (33) og (34):

(33) X vises at være lig nul.

(34) [D]et drejer sig om at teorier kan vises at være falske (Peter Naur i *Universitetsavisen* nr. 8, 2000: 10).

Ligesom infinitivneksusene med sanseverber, og af samme grund, opfylder *at-nci-neksusen* med *vise* tilsyneladende ikke kriterium 2, men helt klart de øvrige kriterier:

(35) X vises.

(36) *Hvad x vises, er at være lig nul.

(37) Det kan vises at tordne.

(38) Den usynlige nervegas kan vises at have dræbt alle fårene.

(39) *Den usynlige nervegas kan vises.

Når *vise* kan forekomme med *at*-infinitivneksus, kan årsagen være, at verbet har en semantisk lighed med ytringsverberne. Ligesom f.eks. *sige*, *hævde* og *kundgøre* er *vise* et *kommunikationshandlingsverb*. *Vise* kan derfor henregnes til ytringsverberne, således at Mikkelsens distributionsangivelse foreløbig bevares.

2) Verbalsammensætninger som *vise sig*, *se ud til*, *lade til*, *lyde til* og *virke til* forekommer i aktiv diatese med *at*-nci-neksus som i (40):

- (40) Han viser sig/ser ud til/lader til/lyder til/virker til at spille fodbold.

Ser man bort fra den forekomst af *vise sig*, hvor *sig* er nominalt objekt, opfylder samtlige neksusene med de nævnte verbalsammensætninger alle de tre syntaktiske kriterier:

- (41) *Hvad han viser sig/ser ud til/lader til/lyder til/virker til, er at spille fodbold.
 (42) *Han viser sig/ser ud til/lader til/lyder til/virker til.
 (43) Det viser sig/ser ud til/lader til/lyder til/virker til at regne.

Når disse verbalsammensætninger sættes i forbindelse med nci-neksusen, kræver det imidlertid et par kommentarer. Med hensyn til *vise sig* bemærker Mikkelsen, at *vise* som det eneste verbum frembyder eksempler med aci-neksus, som ikke er marginale:

- (44) Anklagen viste sig at være sand (Mikkelsen 1911: 112).

Eksemplets tilsyneladende infinitivneksussubjekt *sig* kan imidlertid dårligt substitueres med andre nominaler. Man må derfor tilslutte sig Mikkelsens vurdering, »at *vise sig* logisk udgør ét begreb« (Mikkelsen 1911: 112). Infinitivneksuskonstruktionen med *vise sig* er altså ikke (længere) den aktive modpart til den passive *at*-nci-konstruktion med *vise* i (33) og (34), men selv en *at*-nci-neksus. Med hensyn til de øvrige verbalsammensætninger er de alle dannet som (evt. selv sammensat) verbum plus præpositionen *til*, og man kunne mene, at *at*-infinitiven blot er en substantivisk styrelse for denne præposition. Dette er sandsynligvis historisk korrekt. Men samtlige verber kan konstrueres uden *til* og med et adjektiv som i (45) (om end konstruktionen med *lade* er marginal):

(45) Han ser sød ud/lader/lyder/virker sød.

Den resulterende konstruktion er analog med infinitivneksusen, i og med at kombinationen mellem subjekt og prædikativt adjektiv kun samlet kan opfattes som komplement for det overordnede verbum. Vi har altså at gøre med en *adjektivneksus*, og *til* kan i moderne dansk betragtes som det middel, hvormed en sådan adjektivneksus konverteres til en infinitivneksus. Konstruktionerne i (40) må derfor – i overensstemmelse med analyse i Søren Brandt 1995 – betragtes som infinitivneksus. Brandt kalder de nævnte verber *appearance verbs*, idet han hertil regner *synes* og *forekomme* (Brandt 1995: 23-5). Da alle disse verber vitterlig er semantisk beslægtede på en måde, som indfanges med det engelske ord *appearance*, og da samtlige verber desuden adskiller sig fra gruppen af sanse-, menings- og ytringsverber derved, at de har aktiv betydning (og bortset fra det deponente *synes* også aktiv form), når de forekommer med nci-neksus, samles de her i en gruppe af *fremtrædelsesverber* (bemærk, at *vise* og *vise sig* skønt historisk beslægtede efter denne analyse kommer til at tilhøre to forskellige verbalgrupper: henholdsvis ytringsverberne og fremtrædelsesverberne).

3) Den epistemiske variant af modalverberne *ville*, *turde*, *skulle*, *måtte* (-nødvendigvis) (og ikke *måtte*(-gerne) – jf. Boye 2001), *kunne* og måske *burde* forekommer med nøgen nci-neksus som i (46):

(46) Han vil/tør/skal/må/kan/bør være i Danmark.

Således opfylder neksusene med disse modalverbers epistemiske variant de tre syntaktiske kriterier for infinitivneksus:

(47) *Han vil/tør/skal/må(-n)/kan/bør.

(48) *Hvad han vil/tør/skal/må(-n)/kan/bør, er at være i Danmark.

(49) Det vil/tør/skal/må(-n)/kan/bør regne.

Dette forhold er i overensstemmelse med analysen af epistemiske modalverber som raisingverber (se f.eks. Boye 2001). Skønt denne analyse er ret udbredt, er den imidlertid ikke helt ukontroversiel. Når dertil kommer, at den nøgne nci-neksus, der forekommer med epistemiske modalverber, hverken deler oprindelse, syntaks, semantik¹¹ eller historie (jf. afsnit 5) med de øvrige forekomster af nøgen infinitivneksus – og desuden

aldrig har været sat i forbindelse med disse – vil der blive set bort fra denne konstruktion i de videre undersøgelser.

I den ovenfor anførte distributionsredegørelse er verber som *tiltro*, *lære* og *byde* udeladt, verber, der ellers undertiden har været sat i forbindelse med infinitivneksus (se med hensyn til *byde* Diderichsen 1946: 217, og med hensyn til *tiltro* Hansen 1967III: 80). Som anført i Mikkelsen 1911: 109 – og for *bydes* vedkommende desuden i Hansen 1967III: 81-2 – har *at*-infinitiven klart substantivisk funktion, når den forekommer med disse verber. Den kan substitueres med et nominalt direkte objekt – sammenlign (50) og (51):

(50) Jeg lærer/byder/tiltror ham at synge.

(51) Jeg lærer ham en sang/Jeg byder ham en kage/Jeg tiltror ham en depression.

I overensstemmelse hermed er det tilsyneladende infinitivneksussubjekt *ham* i eksemplerne ovenfor reelt at betragte som et indirekte objekt. To af verberne forekommer også med nøgen infinitiv. Hyppigst *byde*:

(52) Jeg byder ham synge.

Og marginalt *lære* – jf. Mikkelsen (1911: 110): »Digterne udelader undertiden *at* også ved andre af disse udsagnsord, f. eks. *Længsel lærte disse Kinder blegne*«. Ingen af disse to verber har imidlertid i tidligere sprogstadier kunnet forekomme med nøgen infinitivneksus. Karker (1971) hævder ganske vist, at *byde* i gammeldansk har forekommet med (nøgen) infinitivneksus. Kun et af hans eksempler på nøgen infinitivneksus med *byde* i »Sjælens Trøst« tillader imidlertid en kasus-bestemmelse af det involverede oblique nominal, og dette er i dativ: »Hærra ihesu christe thær bivdhir mænniskone ælska sin iæfncristin som sek sælfvan« (Karker 1971: 159). Hverken Marius Nygaard 1906, Kr. Mikkelsen 1911 eller Ragnvald Iversen 1955 regner den oldnordiske variant af *byde* blandt de verber, der kan tage infinitivneksus. I overensstemmelse hermed kræver moderne islandsk *bjóða* en substantivisk *að*-infinitiv. Det virker derfor rimeligt med Mikkelsen at regne *bydes* forekomst med nøgen infinitiv som resultatet af en »ligedannelse« med *bedes* nøgne infinitiv (Mikkelsen 1911: 109). Med verberne *byde* og *lære* har den nøgne infinitiv altså substantivisk funktion.

3.4 Sammenfatning

Distributionen af den danske infinitivneksus kan opregnes, som følger: Den danske infinitivneksus forekommer med fire verbalgrupper: sanse-, menings-, ytrings- og fremtrædelsesverber, samt med verberne *bede* og *lade*. Om de fire verbalgrupper må det antages, at de specifikke verber er i stand til at tilslutte sig og forlade disse grupper med tiden. En liste over verber med en attesteret forekomst med infinitivneksus findes i denne fremstillings appendiks.

Tabel 1 sammenligner opfattelserne af den danske infinitivneksus i Mikkelsen 1911, Diderichsen 1946, Hansen 1967 og nærværende fremstilling.

	Mikkelsen 1911	Diderichsen 1946	Hansen 1967	Denne fremstilling
Navn	Navnemåde efter sætningsled	Infinitivneksus	Infinitivneksus	Infinitivneksus
Syntaktisk afgr.	Sekundær neksus	Infinitivneksus	Infinitivneksus	Infinitivneksus
Morfologisk afgr.	Nøgen inf.- neksus og <i>at-inf.neksus</i>	Nøgen inf.- neksus	Nøgen inf.- neksus og <i>at-inf.neksus</i>	Nøgen inf.- neksus og <i>at-inf.neksus</i>
Distribution	<i>bede</i> og <i>lade</i> Sanseverber Meningsverber Ytringsverber <i>synes</i> og <i>forekomme</i>	<i>bede</i> , <i>lade</i> og <i>byde</i> Sanseverber	<i>bede</i> og <i>lade</i> Sanseverber	<i>bede</i> og <i>lade</i> Sanseverber Meningsverber Ytringsverber Fremtr.verber (Epistemiske modalverber)

Tabel 1: Opfattelsen af den danske infinitivneksus i denne og tidligere fremstillinger

Det fremgår, at behandlingen af den danske infinitivneksus i alle tre værker er unøjagtig: Mikkelsens terminologi er vildledende, idet den syntaktiske analyse, der kan udledes heraf er forkert. Til gengæld er Diderich-

sens morfologiske afgrænsning af infinitivneksusen ukorrekt, ligesom hans og Hansens distributionsangivelser er ufuldstændige.

Faktisk er *at*-infinitivneksusens status som infinitivneksus langt mere åbenlys end den kanoniske nøgne infinitivneksus'. Ud over den tilsyneladende mulighed for udeladelse af neksusens infinitivprædikat peger således for en umiddelbar iagttagelse endnu et syntaktisk forhold i retning af, at den nøgne infinitivneksus, når den forekommer med sanseverber, egentlig er en sekundær neksus mellem et sætningssubjekt eller -objekt og et frit prædikat: Med sanseverber kan det infinitive prædikat i den nøgne infinitivneksus koordineres med et præsens participium (jf. Hansen 1967III: 85):

(53) Han ses siddende og sove.

I sin prædikative funktion forekommer det danske præsens participium altid som frit prædikat – det kan altid udelades, uden at den resterende sætning bliver ugrammatisk:

(54) Han ses (siddende).

Hvis *siddende og sove* således udgør et koordineret prædikat, kunne (53) tages som indtægt for, at også infinitiven var et frit prædikat. Der er imidlertid ingen tvivl om, at den nøgne infinitivneksus er en infinitivneksus. Og for en nærmere betragtning er der da også to alternative måder at betragte konstruktionen i (53) på: 1) I (53) er der ikke nødvendigvis tale om et koordineret prædikat, men evt. om en koordination mellem to sætninger, idet de manglende ord *han ses* kan antages at være latente:

(55) Han ses siddende og (han ses) sove.

Med tolkningen i (55) involverer (53) en koordination mellem to forskellige syntaktiske størrelser og har således karakter af *zeugma*. I overensstemmelse hermed kan et prædikativt præsens participium også koordineres med en *at*-infinitiv fra en *at*-infinitivneksus:

(56) Han ses siddende og at sove.

2) Koordinationen mellem præsens participium og nøgen infinitiv findes også uden for infinitivneksusens område (jf. Hansen 1967III: 85):

(57) De havde en drukmås liggende og sove.

Den er således muligvis helt generelt at betragte som en idiomatisk infinitiv variant af den særlige koordination mellem et tilstands- eller bevægelsesverbum som første led og et vilkårligt verbum som andet led. I hvert fald synes (58) ikke at stemme semantisk overens med (59) i samme grad som (57) gør:

(58) ?De havde en drukmås liggende og sovende.

(59) Drukmåsen ligger og sover.

I tabel 2 er distributionen af den danske infinitivneksus ordnet i henhold til distinktionen mellem *at*-infinitivneksus og nøgen infinitivneksus og distinktionen mellem *aci*-neksus og *nci*-neksus. Det bemærkes, at skønt gruppen af sanseverber forekommer med både *at*-infinitivneksusen og den nøgne infinitivneksus, er der stor forskel på, hvilke sanseverber, der er i stand til at forekomme med de enkelte infinitivneksus (jf. appendiks, og se afsnit 4.4 for en mulig forklaring).

	Nøgen Infinitivneksus		<i>At</i> -infinitivneksus	
	<i>aci</i> -neksus	<i>nci</i> -neksus	<i>aci</i> -neksus	<i>nci</i> -neksus
<i>bede og lade</i>	ja	ja	nej	nej
sanseverber	ja	ja	nej	ja
meningsverber	nej	nej	nej	ja
ytringsverber	nej	nej	nej	ja
fremtr.verber	nej	nej	nej	ja

Tabel 2: Distributionen af infinitivneksus i moderne dansk

Med denne ordning fremgår det, at distributionen af den danske infinitivneksus er usystematisk og påfaldende i tre henseender: 1) Den nøgne infinitivneksus' og *at*-infinitivneksusens distributioner er meget forskellige. Faktisk er de to slags infinitivneksus i næsten perfekt komplementær

distribution. Kun sanseverberne forekommer med begge infinitivneksus. 2) *Bedes* og *lades* forekomst med infinitivneksus er en undtagelse til det forhold, at distributionen af den danske infinitivneksus kan beskrives med fire semantisk velafgrænsede (og for de første tres vedkommende veletablerede) verbalgrupper: sanse-, menings-, ytrings- og fremtrædelsesverber. 3) I modsætning til den nøgne infinitivneksus, som danner både nci- og aci-konstruktioner i overensstemmelse med sin rolle som henholdsvis subjekt og objekt, er *at*-infinitivneksusens subjekt-objektsrelation defekt. *At*-infinitivneksusen forekommer i moderne dansk stort set kun som nci-neksus.

I den resterende del af denne fremstilling argumenteres der for en analyse af den danske infinitivneksus' funktion og diakroni, som motiverer distributionen af den danske infinitivneksus og denne distributions tre påfaldende træk.

4 Semantisk funktion

De værker, der i modstrid med Diderichsens morfologiske afgrænsning af infinitivneksusen inddrager *at*-infinitivneksus i behandlingen af den danske infinitivneksus, skelner ikke mellem konstruktionerne med og uden *at*, men antager en *fri variation* af infinitivpartiklen. Således erindres fra afsnit 3.1 Hansens parentes om infinitivens morfologi i aci-konstruktioner: »(som regel alene (uden *at*))« (Hansen 1967III: 80), og Mikkelsens parentes om infinitivpartiklens forekomst i nci-konstruktioner med sanseverber: »(undertiden uden *at*)« (Mikkelsen 1911: 114). Tilsvarende skriver H.G. Wiwel – atter i en parentes – om nci-konstruktionen: »(Den lidende vending med disse verber [sanseverberne] falder ikke naturlig og bruges ikke meget; den er derfor vaklende med hensyn til brugen af *at*, der dog vist for det meste tilføjes, f.eks. 'han sås (*at*) komme over gaden' (...))« (Wiwel 1901: 159). Antagelsen implicerer tre delantagelser: 1) at de to infinitivneksus har samme semantik, 2) at de to infinitivneksus har samme syntaks – dvs. lader sig konstruere på samme måder – og 3) en diakron *at-tabshypotese* som forklaring på det forhold, at *at*-aci-neksusens forekomst med sanseverber med tiden er blevet mindre almindelig og i moderne dansk er forsvundet.

Hvis disse antagelser holdt vand, ville det umiddelbart synes overraskende, når man sammenholder dem med den næsten komplementære

distribution af de to infinitivneksus. I afsnit 4.1 og 4.2 skal vi se, at henholdsvis den første og den anden delantagelse er forkert. I afsnit 4.3 skal vi se, at hovedantagelsen er forkert, dvs. at infinitivneksusens infinitivpartikel har en funktion og derfor er bundet. I sammenfatningen i afsnit 4.4 argumenteres der derefter for, at denne funktion motiverer den næsten komplementære distribution af *at*-infinitivneksusen og den nøgne infinitivneksus. Den sidste delantagelse bliver behandlet i afsnit 5.

4.1 Et semantisk minimalpar

Brandt ekspliciterer antagelsen af infinitivpartiklens manglende funktion: »Nevertheless, we do not find the presence or absence of *at* significant, since it never makes any difference in meaning: there is no minimal pair of sentences with different meanings caused by the presence or absence of *at*« (Brandt 1995: 17-8). Ligesom Diderichsen og i modsætning til Wiwel, Mikkelsen og Hansen regner Brandt ikke *at*-infinitivneksusen som en infinitivneksus. Derfor tager han infinitivpartiklens manglende betydning som et udtryk for, at *at*-infinitiv og nøgen infinitiv i dansk er i komplementær distribution: »In other words, before an infinitive the two expressions *0* and *at* are ‘alloexpressions’ or bound variants in complementary distribution« (Brandt 1995: 18).

Men Brandts analyse er ukorrekt. I hvert fald når det gælder infinitivneksusen, eksisterer der minimalpar, hvor tilstedeværelsen eller fraværet af *at* foran en infinitiv spiller en rolle. Disse minimalpar må naturligvis findes blandt sanseverbernes *nei*-infinitivneksus, som er den eneste kontekst, hvor både *at*-infinitivneksus og nøgen infinitivneksus forekommer. Således er der en delikat semantisk forskel på betydningen af sætningerne (60) og (61):

(60) Han ses at spille fodbold.

(61) Han ses spille fodbold.

Mens (61) kun kan ytres i en kontekst, hvor den situation, at *han spiller fodbold*, direkte sanses, gælder sansningen i (60) ikke nødvendigvis situationen selv, men evt. et belæg for situationen, f.eks. det forhold, at *han* har fodboldstøvler stående i skabet, eller en skriftlig orientering om situationen. Denne kontrast kan beskrives med termen *direkte sansning* for betydningen i (61) og termen *indirekte sansning* for betydningen i (60).

For en umiddelbar betragtning er der ikke tale om et egentligt modsætningsforhold mellem (60) og (61): Idet også (60) kan ytres i en kon-

tekst, hvor der er tale om direkte sansning, lader det til, at (60) semantisk set indbefatter (61). Selv når man ytrer (60) i en kontekst, hvor man direkte betragter den situation, at *han spiller fodbold*, implicerer denne sætning imidlertid i modsætning til (61) en perceptuel distance. Der er stadigvæk tale om sansningen af et belæg; belægget er blot i dette tilfælde identisk med det, der gives belæg for. (60) og (61) indgår således i et regelret modsætningsforhold og er derfor et ægte semantisk minimalpar.

Denne kontrast mellem sanseverbers konstruktioner med infinitivneksus med og uden *at* i dansk har aldrig tidligere været beskrevet. Men det har til gengæld en tilsvarende kontrast mellem sætningen i (62) med sanseverbum og *at*-ledsætning og sætningen i (63) med sanseverbum og nøgen aci-neksus:

(62) Jeg hører, (at) han spiller.

(63) Jeg hører ham spille.

Allerede Mikkelsen nævner, at »ved brugen af den første forbindelse kan den ved udsagnsordene udtrykte opfattelse være middelbar (..), mens opfattelsen ved brugen af den sidste forbindelse altid er umiddelbar« (Mikkelsen 1911: 110). Lidt anderledes angiver Hansen, at »[i] *jeg hører at klokkerne ringer* angives høreindtrykket at være fænomenet: klokkerens ringen; i *jeg hører klokkerne ringe* angives sansningen af klokkerne i en vis tilstand eller virksomhed« (Hansen 1967III: 80-1).¹² Karker (1971, 1976), der er bekendt med de to tekststeder, beskriver noget klarere samme kontrast: »*at høre dig spille* kan kun bruges om et aktuelt forløb, altså når lydindtrykket er nærværende for høresansen, hvorimod *at høre at du spiller* kan bruges også når dette ikke er tilfældet – dvs. som en blot og bar meddelelse af et faktum« (Karker 1976: 1). Analogt med (61) kan (63) altså kun anvendes i en kontekst, hvor *jeg* direkte hører, at *han* spiller, mens (62) analogt med (60) også kan anvendes i en kontekst, hvor det, *jeg* direkte hører, ikke er, at *han* spiller, men et indicium herpå – f.eks. publikums applaus eller en mundtlig orientering om forholdet.

Heraf kan det udledes, at sanseverbers konstruktion med *at*-ledsætning semantisk svarer til deres konstruktion med *at*-infinitivneksus. Således svarer (64) til (65):

(64) Det ses, (at) han maler.

(65) Han ses at male.

4.2 'Syntaktiske minimalpar'

Ved 'syntaktiske minimalpar' forstås der det forhold, at der eksisterer to konstruktionsmæssige forskelle på *at*-infinitivneksusen og den nøgne infinitivneksus. Disse forskelle er uafhængige af, hvilke verber infinitivneksusene forekommer med: *At*-infinitivneksusen kan i modsætning til den nøgne infinitivneksus konstrueres med 1) et epistemisk modalt adverbium – jf. (66) og (67)¹³ – og med 2) et epistemisk modalt verbum – jf. (68) og (69):

- (66) Her er drengen, som ses/menes/siges synes måske at være i Danmark.
- (67) *Her er drengen, som ses/bedes/lades måske spille fodbold.
- (68) Han ses/menes/siges/synes at kunne være i Danmark.
- (69) *Han ses/bedes/lades kunne spille fodbold.

Karker nævner en konstruktionsmæssig forskel på nøgen infinitivneksus og *at*-ledsætning, som han antager kun forekommer med sanseverberne og derfor regner som en konsekvens af den semantiske kontrast mellem direkte og indirekte sansning:

Af betydningsforskellen følger (..) at udtryksmåden med navneform (*spille*) kun kan bruges om noget samtidigt, hvad enten ud-sagnet gælder fortid, nutid eller fremtid: *jeg hørte/hører/vil høre dig spille*; derimod ikke om noget førtidigt eller eftertidigt: »jeg hører/hørte dig have spillet« eller »jeg hører/hørte dig skulle spille« er umulige ytringer på dansk, det må nødvendigvis hedde *jeg hører at du har spillet/skal spille* eller *jeg hørte at du havde spillet/skulle spille* (Karker 1976: 2; jf. en tilsvarende opfattelse af tilsvarende engelske sætninger i Dik og Hengeveld 1991: 240).

I overensstemmelse hermed kunne man mene, at der eksisterer en tredje konstruktionsmæssig forskel på *at*-infinitivneksus og nøgen infinitivneksus, som følger af kontrasten mellem indirekte og direkte sansning: Ligesom *at*-ledsætningen kan *at*-infinitivneksusen konstrueres med selvstændig tid, mens den nøgne infinitivneksus tilsyneladende ikke kan:

- (70) Han ses at have spillet fodbold/skulle spille fodbold.
- (71) *Han ses have spillet fodbold/skulle spille fodbold.

Men Karkers analyse er ukorrekt. Den tempusrestriktion på den nøgne infinitivneksus, som han omtaler, eksisterer ikke. I den rette kontekst – f.eks. henholdsvis i en spåkugle og i fjernsynet – er såvel (72) som (73) mulig, på trods af at infinitivneksusene her har selvstændig tid:

(72) Jeg ser (nu) kongen dø i morgen.

(73) Jeg ser (nu) kongen forlade landet i går.

Umuligheden af sætningerne i (71) må således have andre årsager. Med hensyn til konstruktionen med fremtidigt *skulle* må forklaringen være uafhængig af kontrasten mellem direkte og indirekte sansning, eftersom den nøgne infinitivneksus heller ikke med *bede* og *lade* kan indeholde fremtidigt *skulle*:

(74) *Jeg beder/lader ham skulle spille.

Grunden er, at fremtidigt *skulle* er et epistemisk modalverbum (jf. Boye 2001). Konstruktionerne med fremtidigt *skulle* i (71) og (74) er altså analoge med (69). Med hensyn til konstruktionen med *have* i (71) må forklaringen findes i kontrasten mellem direkte og indirekte sansning, for med i hvert fald *bede* er en tilsvarende infinitivneksus mulig:

(75) Jeg bad ham have gjort rent, inden jeg kommer hjem.

Når den nøgne infinitivneksus ikke lader sig konstruere med *have*, skyldes det imidlertid ikke den fortidige betydning, men det forhold, at *have* udtrykker perfektivt aspekt, afsluttethed: Den direkte sansning af en situation må nødvendigvis involvere en situation, som er uafsluttet.

At-infinitivneksusen og den nøgne infinitivneksus er altså kun involveret i to syntaktiske minimalpar. Disse tyder ikke desto mindre sammen med det semantiske minimalpar på, at *at*-infinitivneksusen og den nøgne infinitivneksus har forskellige funktioner. Det lader desuden til, at *at*-infinitivneksusen deler funktion med *at*-ledsætningen. Ligesom *at*-ledsætningen har samme funktion som *at*-infinitivneksusen, når det gælder forekomsten med sanseverber, således tillader den også konstruktion med et epistemisk modalt adverbium eller et epistemisk modalt verbum:

(76) Det ses, (at) drengen måske er i Danmark.

(77) Det ses, (at) drengen kan være i Danmark.

Principielt set er en funktionel forskel på *at*-infinitivneksusen og den nøgne infinitivneksus ikke den eneste mulige årsag til de syntaktiske og semantiske minimalpar. Det semantiske minimalpar frembyder en sætningskontrast, og man kunne forestille sig, at denne ikke skyldes komplementerne, dvs. infinitivneksusene, men de overordnede prædikatorer. Som en forklaring på den semantiske kontrast mellem direkte og indirekte sansning kunne man således forestille sig, at der eksisterer to homonyme sæt sanserverber: et sæt, der udtrykker direkte sansning og tager nøgen infinitiv-komplement, og et sæt, der udtrykker indirekte sansning og tager *at*-infinitivneksus eller *at*-ledsætning som komplement. I overensstemmelse hermed kunne man som en forklaring på de syntaktiske minimalpar forestille sig, at den nøgne infinitivneksus' manglende evne til at involvere et epistemisk modalt adverbium eller verbum skyldes en restriktion hos alle de verber, der tager nøgen infinitivneksus som komplement, og ikke et inhærent forhold ved den nøgne infinitivneksus. Med andre ord kunne man forestille sig, at et epistemisk evalueret komplement er uforeneligt med betydningen af *bede* og *lade* samt sanserverber, der udtrykker direkte sansning. Der er da heller ingen tvivl om, at den nøgne infinitivneksus kan restringeres af sin overordnede prædikator. Ovenfor er der således blevet argumenteret for, at sanserverber i modsætning til *bede* ikke kan tage en nøgen infinitivneksus med perfektivt aspekt som komplement, fordi genstanden for en direkte sansning ikke kan være en afsluttet situation.

Som helhed synes den skitserede alternative analyse imidlertid lidet plausibel, og fra en funktionel synsvinkel er den lidet attråværdig. Dels begrundes den ikke infinitivneksusenes distribution ud fra deres semantik, men gør distributionen til et blot og bart postulat. Dels gør analysen den semantiske kontrast uafhængig af den morfologiske kontrast mellem *at* og ikke *at*, og den kommer således i modstrid med John Haimans *isomorfismehypotese*: »Different forms will always entail a difference in communicative function. Conversely, recurrent identity of form between different grammatical categories will always reflect some perceived similarity in communicative function« (Haiman 1985: 19).

Nedenfor vil der blive argumenteret for tilstedeværelsen af en generel semantisk kontrast mellem *at*-infinitivneksusen og den nøgne infinitivneksus, der kan betragtes som årsagen til såvel sansningskontrasten som de to syntaktiske kontraster.

4.3 To infinitivneksus i dansk

Der vil blive argumenteret for, at den semantiske forskel på den nøgne infinitivneksus og *at*-infinitivneksusen er en forskel mellem henholdsvis *event* og *fact* (Vendler 1967) eller – med en anden terminologi – *state of affairs* (herefter *sagforhold*) og *proposition* (Dik og Hengeveld 1991, Dik 1997I). Dvs. at infinitivpartiklen, *i hvert fald når det gælder infinitivneksus*, fungerer som propositionsmarkør.

Proposition og sagforhold angiver begge neksusbetydning. Anvender man *situation* som neutral fællesnævner, dvs. om den verbale relation plus partcipanter, kan forskellen på proposition og sagforhold beskrives, som følger: Propositionen angiver en tilstand eller begivenhed som et potentielt faktum, hvorimod sagforholdet angiver en tilstand eller begivenhed uden hensyn til dennes realiseringsstatus. Sagforholdet angiver altså en situation, mens propositionen sætter denne situation i relation til en given virkelighed eller sprogbrugerens repræsentation af denne virkelighed. Heraf følger, at propositionen har en *sandhedsværdi*, som principielt set kan afgøres, ligesom propositionen kan *evalueres epistemisk*. Derimod kan sagforholdet ikke evalueres epistemisk, og det giver ingen mening at spørge til dets sandhedsværdi, eftersom det ingen sandhedsværdi har.

Der er mindst tre argumenter for, at *at*-infinitivneksusen semantisk udtrykker en proposition, mens den nøgne infinitivneksus semantisk udtrykker et sagforhold. De hviler alle på den antagelse, at neksusen semantisk set netop kun kan udtrykke enten en proposition eller et sagforhold. Et positivt kriterium for proposition er således et negativt kriterium for sagforhold, mens et positivt kriterium for sagforhold er et negativt kriterium for proposition.

1) En proposition kan evalueres epistemisk. Da *at*-infinitivneksusen udtrykker en proposition, mens den nøgne infinitivneksus udtrykker et sagforhold, kan kun *at*-infinitivneksusen indeholde et evaluerende epistemisk modalt adverbium eller verbum. Det er grunden til, at (66) og (68) mulige, men ikke (67) og (69).¹⁴

2) En propositions sandhedsværdi kan afgøres. Da *at*-infinitivneksusen udtrykker en proposition, mens den nøgne infinitivneksus udtrykker et sagforhold, giver det kun mening at sætte bedømmelserne *sand* og *usand* i forbindelse med *at*-infinitivneksusen:

(78) Han ses/siges/synes/forekommer at løbe, men det er *usandt*, at han løber.

(79) Han ses/bedes/lades løbe, *men det er *usandt*, at han løber.

I (78) giver det mening at evaluere infinitivneksusens betydning med ordet *usandt*, mens dette ikke er tilfældet i (79). Dermed naturligvis ikke sagt, at en nøgen infinitivneksus' betydning ikke kan *benægtes*:

(80) Han ses/bedes/lades løbe, men han løber ikke.

Den sidste sætning i (80) afgør blot ikke en propositions sandhedsværdi. Varianten af (80) med sanseverbum involverer et synsbedrag, mens dette ikke er tilfældet med den tilsvarende variant af (78). Her er der i stedet uoverensstemmelse mellem det sansede belæg for propositionen *han løber* og selve propositionens realiseringstilstand.

3) Der er ingen semantiske og derfor ingen syntaktiske restriktioner på et propositionelt komplement. Eftersom propositionen er et potentielt faktum, og eftersom et potentielt faktum principielt set kan være en hvilken som helst situation, kan verber, der overhovedet lader sig konstruere med en proposition, ikke restringere dennes konstitution:

(81) Han ses/menes/siges/synes at have mæslinger.

Derimod er sagforholdet ikke et potentielt faktum, og det må forventes, at ikke alle sagforhold er forenelige med alle overordnede prædikatorer (jf. afsnit 4.2). Således kan man ikke i (82) udbede sig eller direkte sanse et ejerskabsforhold, og man kan heller ikke tillade et sådant ejerskabsforhold, såfremt man er uden indflydelse på det som i (83):

(82) *Jeg ser/beder ham have en stor møntsamling.

(83) *Jeg ser/beder/lader ham have mæslinger.

De syntaktiske forskelle på de to infinitivneksus følger således af den semantiske forskel på proposition og sagforhold.

4.4 Sammenfatning

Dansk har ikke en, men to morfologisk og semantisk forskellige infinitivneksus: en nøgen infinitivneksus, som semantisk udtrykker et sagforhold, og en *at*-infinitivneksus, som semantisk udtrykker en proposition. Denne semantiske distinktion gør det muligt funktionelt at motivere det første af de tre påfaldende træk ved distributionen af den danske infini-

tivneksus, som blev opregnet i afsnit 3.4: den næsten komplementære distribution af infinitivneksus med og uden *at*. De to infinitivneksus' distribution kan formuleres, som følger: Den nøgne infinitivneksus forekommer med verber, som kan tage sagforholdskomplement, mens *at*-infinitivneksusen forekommer med verber, som kan tage propositionelt komplement.¹⁵

Hvad angår menings-, ytrings- og fremtrædelsesverberne, virker det intuitivt rimeligt, at de kan tage propositionelt komplement. Et potentielt faktum kan fremsættes i en ytring, det kan være genstanden for en mening, og det kan fremtræde for bevidstheden.

Hvad angår sanseverberne, bemærkes det først, at visse af dem, verber som *se* og *høre* og måske *føle* og *mærke*, er i stand til at tage både propositionelt komplement og sagforholdskomplement. Hvis man blot antager, at sådanne sanseverber semantisk set er vage eller polysemiske (og ikke ambiguøse, dvs. ikke polyleksematiske), kan kontrasten mellem indirekte og direkte sansning beskrives som en konsekvens af den aktuelle komplementtype: Med propositionelt komplement er sansningens genstand et potentielt faktum, og en sansning af et potentielt faktum kan kun forstås som en evaluerende indirekte sansning, der i første omgang involverer et belæg for det potentielle faktum. Med sagforholdskomplement er sansningens genstand derimod en begivenhed eller handling, hvorfor sansningen – ligesom det er tilfældet, når dens genstand er en entitet, som udtrykkes af et nominalt komplement – nødvendigvis må forstås som direkte. Med sanseverber som de ovenfor nævnte præciserer den aktuelle komplementtype altså tolkningen af det vage eller polysemiske overordnede sanseverbum og dermed sætningsbetydningen. Såfremt komplementet udtrykker et sagforhold – og altså er en nøgen infinitivneksus – restringeres dette sagforhold på sin side af den overordnede prædikators direkte sansning-betydning, som sagforholdet selv har fastlagt.

Sanseverber som *påhøre*, *iagttag* og *overvåge* er i modsætning til de ovenfor nævnte ikke polysemiske, men udelukkende i stand til at udtrykke direkte sansning. Det skyldes sikkert, at de som en del af deres semantiske betydning fokuserer på selve sansningsakten. Disse verber kan derfor kun tage sagforholdskomplement, dvs. nøgen infinitivneksus. Eksistensen af sådanne verber er årsag til, at antallet af sanseverber, der kan forekomme med *at*-infinitivneksus, er mindre end antallet af sanseverber, der kan forekomme med nøgen infinitivneksus (jf. appendiks). Når *at*-infinitivneksusens forekomst med sanseverber i vid udstrækning er

begrænset til verbet *se*, skyldes det sandsynligvis, at synssansen er vores vigtigste kilde til viden om potentielle fakta, dvs. propositioner.

Hvad angår *bede* og *lade*, skal det foreløbig kun bemærkes, at de udelukkende er i stand til at tage sagforholdskomplement (de to verber bliver behandlet i afsnit 5.3). Til slut kan det fastslås, at *at*-ledsætningen har samme semantiske funktion som *at*-infinitivneksusen og udtrykker en proposition. For det første så vi i afsnit 4.1, at den har samme funktion, når den forekommer med sanseverber. For det andet forekommer den (som umiddelbart tilknyttet sætningsled) med alle de verber, som tager *at*-infinitivneksus, men ikke med de verber, som kun tager nøgen infinitivneksus (*bede* og *lade*). Og for det tredje opfylder *at*-ledsætningen alle de tre kriterier for proposition.

5 Diakroni

Som nævnt i afsnit 3.4 implicerer antagelsen af fri variation af infinitivneksusens infinitivpartikel som delantagelse en *at*-tabshypotese som forklaring på det forhold, at *at*-aci-neksusens forekomst med sanseverber med tiden er blevet mindre almindelig og i moderne dansk er forsvundet. Denne *at*-tabshypotese kommer til udtryk i flere grammatiske fremstillinger (for så vidt som disse har erkendt, at *at*-infinitivneksusen er en infinitivneksus på lige fod med den nøgne infinitivneksus). I deres behandling af aci-konstruktionen antyder således både Mikkelsen og Hansen et diakront *at*-tab. Mikkelsen i en anmærkning: »Ret ofte, især i det lidt ældre sprog, tilføjes *at* ved flere af de ovenfor nævnte udsagnsord [sanseverberne]« (Mikkelsen 1911: 110), og Hansen dels i en note: »Ved en del af de verber der nu bruger *at*-løs infinitiv kunne man tidligere bruge *at*-formen« (Hansen 1967III: 68), dels i en parentes om *at*-infinitiv(neksus)ens forekomst i objektposition efter sanse- og meningsverber: »nu kun i gammeldags sprog« (Hansen 1967III: 80). Brandt antyder oven i købet, ukorrekt, et *at*-tab for sanseverbernes nci-konstruktions vedkommende: »[Mikkelsen] apparently judges them [*ACI passives* – dvs. nci-konstruktioner med, ifølge Brandt 1995: 19-23, sanseverber samt *bede* og *lade*] to be more common *with* than *without* the infinitive marker (..) but in modern language *at* is not used« (Brandt 1995: 27). I en begrænset scanning af *Den Danske Ordbogs* tekstkorpus er der fundet 13 forekomster af sanseverbet *se* med *at*-nci-neksus, men kun én forekomst med

nøgen nci-neksus; en tilsvarende scanning af *Polinfos* avisdatabase har resulteret i to eksempler på *se* med *at*-nci-neksus og fire på *se* med nøgen nci-neksus.

Med eksistensen af to morfologisk, semantisk og derfor også syntaktisk forskellige infinitivneksus i dansk virker *at*-tabshypotesen ikke plausibel. Bortfaldet af *at*-aci-neksusen kan dårligt skyldes et simpelt *at*-tab, når *at* markerer en vigtig semantisk modsætning. Nedenfor præsenteres der en gennemgang af den danske infinitivneksus' diakroni, hvorefter der opstilles et alternativ til *at*-tabshypotesen, som er i overensstemmelse med sondringen mellem *at*-infinitivneksus og nøgen infinitivneksus. Gennemgangen vil samtidig danne udgangspunkt for en funktionel motivation af de to sidste af de tre påfaldende træk ved distributionen af den danske infinitivneksus, som blev opregnet i afsnit 3.4.

5.1 Distributionen af de to infinitivneksus historisk set

Gennemgangen af de to danske infinitivneksus' distribution i oldnordisk, gammeldansk og ældre nydansk baserer sig på de mere eller mindre spredte bemærkninger og undersøgelser i Marius Nygaard 1906, Kr. Mikkelsen 1911, Johannes Lollesgaard 1920, Peter Skautrup 1944-70, Ragnvald Iversen 1955, Allan Karker 1971 og Allan Karker 1993. Det bemærkes, at ingen af de nævnte værker – i overensstemmelse med traditionen – skelner mellem nøgen infinitivneksus og *at*-infinitivneksus. Af overskuelighedshensyn afsluttes gennemgangen af hvert sprogstadium derfor med en kort sammenfatning, mens gennemgangen som helhed sammenfattes i tabel 3, som også inddrager distributionen i moderne dansk.

Oldnordisk

For oldnordisks vedkommende bygger gennemgangen på Nygaard 1906: 231-3, Mikkelsen 1911: 112-4, og Iversen 1955: 192-3. De tre værker er enige om, at aci-konstruktionen i oldnordisk forekom med viljes-, sanse-, ytrings- og meningsverber (idet Mikkelsens kundskabs- og erfaringsverber tilhører gruppen af meningsverber (jf. note 7), og hans gruppe af oldnordiske verber, »der betegnede kræve, tilskynde og afholde [i betydningen *afholde fra*]*«* (Mikkelsen 1911: 112) alle tilhører gruppen af ytringsverber). Nygaard henregner *lades* oldnordiske variant *lāta* til »verber, som betyder (...) udsagn« (Nygaard 1906: 232) – dvs. ytringsverberne. Og såvel Nygaard (1906: 232) som Iversen (1955: 193) henregner et af *bedes* to oldnordiske ophav *biðja* til en gruppe af *viljesverber* (hos Nygaard *viljes-* og *ønskeverber*). Skønt *biðja* implicerer

et ønske eller en vilje, udtrykker det imidlertid ligesom moderne dansk *bede* og *bedes* andet oldnordiske ophav *beiða*, der også forekom med aci-neksus (Mikkelsen 1911: 112), en ytring. Ligesom *láta* kan derfor såvel *biðja* som *beiða* henregnes til gruppen af ytringsverber. Under den netop nævnte gruppe af viljesverber anfører alle tre værker desuden verbet *vilja*. De nævner imidlertid ikke yderligere verber. Når Egilsson og Jónsson således i *Lexicon Poeticum* om *vilja* anfører, at forekomsten med aci-neksus er sjælden (Egilsson og Jónsson 1916: 616), kan man med den alternative kategorisering af *biðja* udvide dette udsagns gyldighed til gruppen af viljesverber som helhed. Nygaards og Iversens eksempler på oldnordisk aci-neksus involverer uden undtagelse nøgen infinitiv, og den nøgne aci-neksus er også klart dominerende i Mikkelsens eksempelmateriale. Her anføres eksempler fra Mikkelsen (1911: 112-3): med sanseverber: »þá sá þeir borg standa á vøllum nøkkurum« og »Aldri heyrða ek hann leita þess ráðs«; med meningsverber: »Alt, er þú veizt í mínum húsum vera« og »Hvat ætlar þu slíkt vera?«; med ytringsverber (inkl. *láta*, *biðja* og *beiða*): »Hann kvað þat vera herskip sín«, »Lát mik heyra«, »Þeir biðja hana gráta Baldr ór helju«, »Beiddi hann Gunnlaug fara með sér«; og med viljesverbet *vilja*: »Seggi vil ek alla í sal ganga«. Ifølge Mikkelsen har infinitivneksus med *at*-infinitiv imidlertid også været mulig i oldnordisk, om end sjælden: »dog tilføjedes det [*at*] undertiden ved *láta*, *biðja* og *beiða*, f. eks. *Konungr bað hann bliðum orðum at taka við kristni*« (Mikkelsen 1911: 112). *At*-infinitivneksus har altså været mulig lige præcis med de verber, som i moderne dansk *ikke* er i stand til at tage *at*-infinitivneksus. Skønt han ikke gør opmærksom på det, anfører Mikkelsen umiddelbart efter det ovenfor anførte citat endnu tre eksempler på infinitivneksus med *at* i oldnordisk, nemlig ved sin gruppe af ytringsverber, der betegner kræve, tilskynde og afholde (jf. ovenfor): »Kref ek lógréttumenn at dæma Sigurð syknar sakarinnar«, »Eggjaði Reginn Sigurð at vega Fáfni«, og »Margir hlutir letja mik, en sumir hvetja at tala« (Mikkelsen 1911: 112).

Hvad angår nci-konstruktionen, hersker der uenighed. Ifølge Mikkelsen (1911: 114) forekom nci-konstruktioner i oldnordisk ved denne tids varianter af *tykkes* og *synes* – *þykkja*, »der senere ved ligedannelse med *synes* er blevet til *tykkes*« (Mikkelsen 1911: 114), og *sýnask* – mens den *ikke* forekom (før i dansk) ved (den passive variant af) sanse-, menings- og ytringsverberne. Ifølge Nygaard derimod forekom nci-konstruktionen i oldnordisk ved *þykkja* og (den passive variant af) sanse-, menings- og ytringsverberne. Uoverensstemmelserne lader sig imidlertid let afklare,

for Mikkelsen anfører et eksempel med *sýnask*: »Þetta sýnisk mér underliga kosit (vera)« (Mikkelsen 1911: 114), mens Nygaard til gengæld anfører eksempler med sanse-, menings- og ytringsverber – henholdsvis: »þá váru ok sénar eldingar stórar fljúga ór norðri«, »þat tendrast nú með honum, sem áðr trúist týnt vera« og »fyrir nefndr Augustinus segist marga vega órskurði af þeim út hafa gefit« (Nygaard 1906: 233). I oldnordisk har nci-konstruktionen altså forekommet ved denne tids varianter af sanse-, menings-, ytrings- og sandsynligvis viljesverber samt *sýnask* og *þykkja* (med sidstnævnte verbum har – i overensstemmelse med verbets aktivform – også aci-neksus været mulig, om end sjældent (Nygaard 1906: 232-3, Iversen 1955: 193, jf. Lollesgaard 1920: 142 om *tykkes* gammel-danske variant)). Kun Nygaard og Mikkelsen beskæftiger sig med nci-konstruktionen, og alle deres eksempler involverer nøgen nci-neksus. Analogt med forholdene ved den oldnordiske aci-konstruktion må det imidlertid formodes, at ytringsverberne *láta*, *biðja* og *beiða* samt ytringsverber som *krefja*, *eggja*, *letja* og *hvetja* i sjældne tilfælde har kunnet konstrueres med en *at*-nci-neksus som subjekt.

De ovenfor anførte forhold kan sammenfattes, som følger: I oldnordisk forekom næsten udelukkende den nøgne infinitivneksus. Den forekom først og fremmest med sanse-, menings- (inkl. *þykkja*) og ytringsverber (inkl. *láta*, *biðja* og *beiða*) og undertiden med viljesverbet *vilja*. Med alle disse verber fremviste den en levende subjekt-objektsrelation mellem nci- og aci-konstruktioner i overensstemmelse med den overordnede prædikators diatese, om end *þykkja* både med nci- og aci-konstruktioner optrådte i aktiv diatese. Den nøgne infinitivneksus forekom også med den oldnordiske variant af *synes*, *sýnask*, men her kun som nci-konstruktion. Dette verbums defekte subjekt-objektsrelation kan imidlertid antages at være resultatet af en idiosynkratisk degeneration af endnu tidligere forhold, idet *synes* rimeligvis oprindeligt var et sanseverbum. Med ytringsverberne *láta*, *biðja* og *beiða* samt ytringsverber som *krefja*, *eggja*, *letja* og *hvetja* forekom desuden i sjældne tilfælde *at*-infinitivneksus. Det må formodes, at denne har udvist en levende subjekt-objektsrelation i overensstemmelse med den overordnede prædikators diatese.

Gammeldansk

For gammeldansks vedkommende bygger gennemgangen på Karkers analyse af infinitivneksusen i »Sjælens Trøst« (Karker 1971) og Lollesgaard 1920: 137-43. Af begge værker fremgår det, at aci-neksus i gammeldansk forekom med sanse-, menings- og ytringsverber (idet Lolles-

gaard (1920: 138) forventnings- og erfaringsverber kan henregnes til gruppen af meningsverber – jf. note 7). Lollesgaard omtaler endvidere – ligesom Nygaard for oldnordisks vedkommende – verber, som udtrykker ønske (Lollesgaard 1920: 138). Blandt hans eksempler findes imidlertid ikke andre verber end *bithæ*, som kan tænkes at falde i denne gruppe. Med henvisning til bemærkningerne ovenfor om *bedes* oldnordiske ophav må det være mere rimeligt at klassificere *bithæ* som et ytringsverbum og således helt undlade at etablere en gruppe af ønskeverber. Hverken Lollesgaard eller Karker har eksempler på infinitivneksus med viljesverbet *villes* gammeldanske varianter. *Ville*, hvis forekomst med infinitivneksus i oldnordisk var sjælden, har muligvis allerede i gammeldansk helt mistet evnen til at forekomme med denne konstruktion. Karker anfører eksempler på aci-neksus med alle de tre verbalgrupper (foruden med *bydes* gammeldanske variant *biuthæ*, hvis infinitiv imidlertid sandsynligvis har en selvstændig substantivisk funktion (jf. afsnit 3.3 – se dog Karkers (1971: 159) svenske eksempel, hvor infinitivneksusens neksussubjekt er i akkusativ, men jf. hans eksempel s. 164, hvor dansk har akkusativ, på trods af at infinitivneksusen er udskiftet med en *at*-ledsætning)), der i gammeldansk kan tage aci-neksus (tal i parentes angiver sidetal i Karker 1970). Med sanseverber: »tha hon sa sek vara forsmatha« (s. 160), »en stor hærra .. hørðhe hæne roba« (s. 161); med meningsverber: »thæt matte swa hafva hænt. at nogor af mina thiænara hafde ey thænkt hæne vara thina hustru« (s. 161); og med ytringsverber (inkl. *latæ* og *bithæ*): »[han] rosathe sek vara thæn rigasta konung som i værlðene var« (s. 162), »Min kiære hærra let mek hældir vara thræl en fathir bana. oc lat swinnin fara ledhoghan hem til sin fathir« (s. 159), »oc thær eftir tok hon orlof. æn hærran bath hæne quarra blifva« (s. 158).

Karker kommer ikke ind på nci-konstruktionen, og Lollesgaard anfører kun tre eksempler i forbindelse med passiv vending af *thykkæs* – bl.a. »tha thükkes then logh uniüt væræ« (Lollesgaard 1920: 143). Eftersom samtlige verber imidlertid såvel i moderne dansk som i oldnordisk er i stand til at forekomme med nci-neksus, enten *at*-nci-neksus eller nøgen nci-neksus, må det antages, at dette også har været tilfældet i gammeldansk. Endvidere må det antages, at fremtrædelsesverbet *synes* har kunnet forekomme med nci-neksus, som det er tilfældet i oldnordisk og moderne dansk.

Hverken Karker eller Lollesgaard har eksempler på *at*-infinitivneksus med de gammeldanske varianter af ytringsverberne *bede* og *lade*, og de har slet ingen eksempler med ytringsverber som *kræve*, *tilskynde*, *ægge* og *afholde*. Disse ytringsverber forekommer heller ikke i ældre nydansk

(se nedenfor) eller i moderne dansk med *at*-infinitivneksus – de sidste tre verbaltyper forekom overhovedet kun i oldnordisk med infinitivneksus. Når dertil kommer, at forekomsten af *at*-infinitivneksus med disse ytringsverber allerede i oldnordisk var sjælden, virker det rimeligt at antage, at den er forsvundet før den gammeldanske periode. Ikke desto mindre optræder *at*-infinitivneksusen i gammeldansk, om end den er sjælden. På grund af sin tro på Diderichsens ukorrekte morfologiske afgrænsning regner Karker ganske vist *at*-infinitivneksusen for en sekundær neksus, og han nævner, at *at*-infinitivneksus ikke forekommer i *Sjælens Trøst* (Karker 1971: 166). Men han nævner også, at *at*-infinitivneksus findes i andre gammeldanske tekster: »Derimod har Gda. Læsebog 35 eksempler, typisk i yngre tekster med latinsk forlæg, fx: (...) Thy mædhen jek kallethe hannum till forn at wære samuelem Tha will iek bewisæ hannum at wære samuelem« (Karker 1971: 166). I overensstemmelse hermed har Lollesgaard fem eksempler på gammeldanske *at*-infinitivneksus (Lollesgaard 1920: 139, 140, 141) – f.eks.: »of kunæ sikhær sich at wæææ mæth barnæ« (Lollesgaard 1920: 140). Alle disse seks eksempler involverer et overordnet verbum, som tilhører en af de verbalgrupper, der i moderne dansk er i stand til at tage *at*-nci-neksus som komplement. Skønt samtlige eksempler involverer en aci-neksus, må det dog antages, at *at*-infinitivneksusen også har kunnet forekomme som nci-konstruktion.

De ovenfor anførte forhold kan sammenfattes, som følger: I gammel-dansk forekom nøgen infinitivneksus med sanse-, menings- (inkl. *thykkæ*, som nu optræder i både aktiv og passiv diatese) og ytringsverber (inkl. *bede* og *lade*) samt i nci-konstruktion med fremtrædelsesverbet *synes*, men ikke med viljesverbet *ville*. Med alle disse verber – bortset fra *synes* – fremviste den en levende subjekt-objektsrelation mellem nci- og aci-konstruktioner i overensstemmelse med den overordnede prædikators diatese. I tekster med latinsk forlæg forekom endvidere *at*-infinitivneksus med alle de verber, som i moderne dansk tager *at*-nci-neksus – dvs. sanse-, menings- og ytringsverberne samt i nci-konstruktion fremtrædelsesverbet *synes* (jf. bemærkningerne nedenfor om ældre nydansk). *At*-infinitivneksus forekom således ikke med ytringsverberne *bede* og *lade*.

Ældre Nydansk

For ældre nydanks vedkommende bygger gennemgangen på Skautrup 1944-70 og Karker 1993. At dømme efter eksempel materialet i de to sidste værker har aci-neksusen samme distribution i ældre nydansk som i gammeldansk. Den forekommer efter sanseverber: »han saae sig ingen

Veg at kunne komme« (Skautrup 1944-70III: 38), meningsverber: »ieg... wed en stor Forfarenhed (osv.) at høre til den« (Karker 1993: 170), og ytringsverber: »svarte ieg mit Ærinde att haffue werret..« (Skautrup 1944-70II: 357) – sidstnævnte gruppe inklusive *kommunikationshandlingsverbet bevisse* (se afsnit 3.3 med hensyn til klassifikationen af kommunikationshandlingsverber som ytringsverber): »bevisse denem, som borte blive, at være døde« (Karker 1993: 185). Blot findes der ingen eksempler med *bede* og *lade*.

Ingen af de to værker beskæftiger sig eksplicit med nci-konstruktionen. Analogt med forholdene i oldnordisk og moderne dansk må det imidlertid antages, at passive sanse-, menings- og ytringsverber samt fremtrædelsesverbet *synes* har forekommet med nci-neksus i ældre nydansk. Skønt Karker præsenterer det som »et eksempel på akkusativ med infinitiv«, er et af hans eksempler fra ældre nydansk en nci-konstruktion:

(84) om det kand bevjsis, Vankundigheden at være nogen gavnlig
(Karker 1993: 174).

I (84) repræsenterer *det* som foreløbigt subjekt infinitivneksusen *Vankundigheden at være nogen gavnlig*. Denne infinitivneksus er altså det egentlige subjekt for det passive ytringsverbum *bevjses*, men dens neksussubjekt, *Vankundigheden*, lader sig ikke kasus-bestemme. I latin er det muligt for en aci-neksus at være subjekt for et passivt verbum (jf. Bolkestein 1979: 26). Men da der ikke lader til at være andre eksempler på dette i dansk, må infinitivneksusen i (84) være en nci-neksus. Konstruktionen i (84) kan således betragtes som den passive variant af den gammeldanske konstruktionen i (85), hvor et pronomen, *thet*, repræsenterer en aci-neksus, som er objekt for et aktivt verbum:

(85) tha kungøra wi thet allum oss sannelighæ for wor bys bæsta,
bestand, gagn ok hiælp skyld hawa skællighæ vnt, skikkæt ok
stathfæst et æmbede i Malmøghe (Karker 1993: 120, gentaget
i forkortet form side 125).

Ingen af de to værker skelner desuden – traditionen tro – mellem nøgen infinitivneksus og *at*-infinitivneksus. Det må derfor bemærkes, at samtlige deres eksempler fra ældre nydansk involverer *at*-infinitivneksus (se Skautrup 1944-70II: 357, 1947III: 38, og Karker 1993: 130-1, 170, 174, 185 og 197). Når Karker således nævner aci-konstruktionen som en af de

mange latinismer, der dukker op i senmiddelalderen (Karker 1993: 130), må det være *at-aci-neksusen*, han mener. Derimod må Skautrup, når han anfører, at »[a]kkusativ med infinitiv (...) findes efter Holberg kun i forb. med sanseverber samt efter *bede*, *byde* og *lade*« (Skautrup 1944-70III: 212), mene den nøgne *aci-neksus*. Med andre ord afgrænser Skautrup og Karker *at-aci-neksusens* glansperiode til yngre gammeldansk og ældre nydansk.

Denne afgrænsning stemmer fint overens med forholdene i oldnordisk og gammeldansk: Vi så, at *at-infinitivneksusen* dukkede op i gammeldansk i tekster med latinsk forlæg. Endvidere er den i overensstemmelse med forholdene i moderne dansk, hvor *at-aci-neksusen* er næsten uddød. Endelig understøttes afgrænsningen af Jens Høysgaard, der allerede i 1747 har følgende at bemærke om *aci-konstruktioner* med *at*: »Accusativus eller 3die Casus forved Infinitivus er kun en Latinsk Construction og sjelden got Dansk, saas: jeg hører ham at være kommen: rættre siges: jeg hører, at han er kommen« (Høysgaard 1920: 428-9). Samme Høysgaard har i modsætning til Skautrup og Karker eksempler på nøgen *aci-neksus* med sanseverber: »jeg såa ham gaae«, og med *bede*: »han bad mig gjøre dette« (Høysgaard 1920: 429) – men ikke med menings- og ytringsverber. Sammenholdt med Skautrups og Karkers eksempler på *at-infinitivneksus* – indbefattet *manglen* på eksempler med *bede* eller *lade* – viser Høysgaards eksempler, at distributionen af de to infinitivneksus allerede ved slutningen af den ældre nydanske periode var omtrent identisk med forholdene i moderne dansk.

De ovenfor anførte forhold kan sammenfattes, som følger: I ældre nydansk forekom *at-infinitivneksus* med sanse-, menings- og ytringsverber (ekskl. *bede* og *lade*) samt i *nci-konstruktion* med fremtrædelsesverbet *synes*. På et tidspunkt i perioden indgik *at-infinitivneksusen* med alle disse verber – bortset fra *synes* – i en levende subjekt-objektsrelation mellem *nci-* og *aci-konstruktion* i overensstemmelse med den overordnede prædikators diatese, men ved slutningen af den ældre nydanske periode var kun *nci-konstruktionerne* ikke marginale. Nøgen infinitivneksus forekom i slutningen af den ældre nydanske periode kun med sanseverber samt *bede* og – analogt med forholdene i oldnordisk, gammeldansk og moderne dansk – *lade*, men ikke med menings- og ytringsverber og fremtrædelsesverbet *synes*. I begyndelsen af samme periode må den nøgne infinitivneksus imidlertid have haft en videre distribution i overensstemmelse med forholdene i gammeldansk.

	Nøgen infinitivneksus		At-infinitivneksus	
	aci-neksus	nci-neksus	aci-neksus	nci-neksus
Oldnordisk	Sanseverber Meningsverber Dir. ytr.verber Ass. ytr.verber (Viljesverber)	Sanseverber Meningsverber Dir. ytr.verber. Ass. ytr.verber (Viljesverber) Fremtrædelses- verbet <i>synes</i>	(Dir. ytr.verber)	(Dir. ytr.verber)
Gammeldansk	Sanseverber Meningsverber Dir. ytr.verber Ass. ytr.verber	Sanseverber Meningsverber Dir. ytr.verber Ass. ytr.verber Fremtrædelses- verbet <i>synes</i>	(Sanseverber) (Men.verber) (Ass. ytr.verber)	(Sanseverber) (Men.verber) (Ass. ytr.verber) (Fremtrædelses- verbet <i>synes</i>)
Ældre nydansk	Sanseverber Dir. ytr.verber	Sanseverber Dir. ytr.verber	Sanseverber Meningsverber Ass. ytr.verber	Sanseverber Meningsverber Ass. ytr.verber Fremtrædelses- verbet <i>synes</i>
Moderne dansk	Sanseverber Dir. ytr.verber	Sanseverber Dir. ytr.verber		Sanseverber Meningsverber Ass. ytr.verber Fremtr. verber

Tabel 3: Infinitivneksusens distribution historisk set.

I tabellen skelnes der i overensstemmelse med afsnit 5.3 mellem *direktive* (dir.) og *assertive* (ass.) ytringsverber. *Bede* og *lade* samt *kræve*, *tilskynde*, *ægge* og *afholde* tilhører den første gruppe, mens verber som *sige* og *hævde* tilhører den anden. Parentes angiver sjældnen forekomst.

5.2 Et hypotetisk diakront scenario

I lyset af de to infinitivneksus' distribution i oldnordisk, gammeldansk og ældre nydansk fremstår konturerne af et hidtil upåagtet udviklings-scenario, som i modsætning til *at*-tabshypotesen understreger eksisten-sen af to forskellige infinitivneksus i dansk.

Infinitivneksusen er muligvis en ældgammel indoeuropæisk konstruktion. Den findes i latin¹⁶ og i oldgermanske sprog som gotisk og oldhøjtysk (Lollesgaard 1920: 138). Den er sandsynligvis resultatet af en *syntaktisk reanalyse* (Langacker 1977) af en oprindelig sætningsled med frit prædikativ-konstruktion (jf. Lollesgaard 1920: 137, og Jespersen 1924: 118). Den oldnordiske infinitivneksus er den særlige nordiske efterkommer af denne oprindelige konstruktion og således at betragte som en søster til den latinske infinitivneksus.

I oldnordisk forekom *at*-infinitivneksusen sjældent og kun med ytringsverber som *bede*, *lade*, *kræve*, *tilskynde*, *ægge* og *afholde* (jf. afsnit 5.1). Allerede ved begyndelsen af den gammeldanske periode har denne *at*-infinitivneksus sandsynligvis været helt forsvundet.¹⁷ Den nøgne infinitivneksus havde derimod en vid distribution. Den forekom først og fremmest med sanse-, menings- (inkl. *tykke*) og ytringsverber (både de ovenfor nævnte og ytringsverber som *sige* og *hævde*) samt undertiden med viljesverber (måske kun *vill* – jf. afsnit 5.1), idet den med disse verber vekslede mellem *nci*- og *aci*-konstruktion afhængigt af sin rolle som henholdsvis subjekt og objekt. Desuden forekom den oldnordiske nøgne infinitivneksus som *nci*-konstruktion med den oldnordiske variant af fremtrædelsesverbet *synes* – den specialiserede passivform af verbet *syne*, som antageligvis oprindeligt har været et regelret medlem af gruppen af sanseverber. Forekomsten med verber som *kræve*, *tilskynde*, *ægge* og *afholde* samt den sjældne forekomst med viljesverber har sandsynligvis allerede været forsvundet i begyndelsen af den gammeldanske periode.

Med den latinske indflydelse i middelalderen dukkede *at*-infinitivneksusen op igen ved siden af den nøgne infinitivneksus. Denne gang imidlertid med helt andre verber end tidligere: Skønt *at*-infinitivneksusen antageligvis til at begynde med var en oversættelse af latinske infinitivneksus, bredte den sig efterhånden i gammeldansk, så den i ældre nydansk blev et alternativ til den nøgne infinitivneksus i forekomsten med sanseverber, mens den i forekomsten med meningsverber, ytringsverber (undtagen *bede* og *lade*) og fremtrædelsesverbet *synes* fuldstændigt fortrængte den nøgne infinitivneksus. Kun med ytringsverberne *bede* og *lade*, som havde været blandt de få verber, der i oldnordisk kunne tage *at*-infinitivneksus, forblev den nøgne infinitivneksus enerådende.

Da *at*-infinitivneksusen må betragtes som en søster til den oldnordiske nøgne infinitivneksus, er der med dens opdukken side om side med den nøgne infinitivneksus tale om en puds sig fordobling af den oprindelige

indoeuropæiske konstruktion. Ikke desto mindre indgik *at*-infinitivneksusen – ligesom den nøgne infinitivneksus – efter sin opdukken i en regelmæssig vekslen mellem *aci*- og *nci*-konstruktionen i overensstemmelse med sin rolle som henholdsvis objekt og subjekt. Det er imidlertid tvivlsomt, om *at-aci*-neksusen nogensinde har været upåfaldende dansk. Allerede i slutningen af den ældre nydanske periode advarer Høysgaard mod *at-aci*-neksusen (Høysgaard 1920: 428-9). Og i modsætning til den nøgne infinitivneksus, som i moderne dansk har bevaret en levende subjekt-objektsrelation med hele sit reducerede distributionsinventar, har *at-aci*-neksusen gradvist tabt terræn for nu at være næsten uddød. *At-nci*-neksusen har derimod overlevet og trives. Især har forekomsten med fremtrædelsesverber vist sig frugtbar. Især ved syntaktisk reanalyse af oprindelige prædikator med middelbart infinitivobjekt-konstruktioner har gruppen af fremtrædelsesverber udvidet sig, så den nu ud over *synes* består af mindst seks andre verber (jf. afsnit 3.3 og 3.4).

5.3 Den semantiske udvikling

Det ovenfor anførte hypotetiske diakrone scenario implicerer en semantisk udvikling, som er essentiel for forståelsen af det andet af de tre påfaldende træk ved distributionen af den moderne danske infinitivneksus: forekomsten af *bede* og *lade* med nøgen infinitivneksus.

Ligesom *at*-infinitivneksusen selv udtrykker dens forlæg, den latinske infinitivneksus, en proposition. Således varetages i latin den semantiske kontrast mellem indirekte og direkte sansning ikke semantisk-morfologisk af to forskellige infinitivneksus, men syntaktisk af henholdsvis infinitivneksusen og konstruktionen af et indholdsled med frit prædikativt præsens participium (jf. Bolkestein 1979: 22-3):

- (86) *te venire video* (Bolkestein 1979: 19).
dig-akk *at*-komme jeg-ser.
'jeg ser dig *at* komme/*at* du kommer'.
(87) *te venientem video* (Bolkestein 1979: 22).
dig-akk kommende-akk jeg-ser.
'jeg ser dig komme/kommende'.

Når dertil kommer, at *at*-infinitivneksusen aldrig har forekommet med andre verber end dem, der udgør dens distribution i moderne dansk, og at disse verbers forekomst med *at*-infinitivneksus er blevet motiveret ved deres evne til at tage propositionelt komplement (jf. afsnit 4.4), virker det

rimeligt at antage, at *at*-infinitivneksusen allerede ved sin fremkomst har været selektiv og kun kunnet konstrueres med verber, der tog propositionelt komplement.

Denne antagelse indebærer den ligeledes rimelige antagelse, at den semantiske distinktion mellem proposition og sagforhold allerede var til stede, før *at*-infinitivneksusen dukkede op. Inden *at*-infinitivneksusens opdukken må den nøgne infinitivneksus altså have været uspecificeret og dermed ambiguøs mellem propositions- og sagforholdsbetydning. Den aktuelle betydning har afhængt af enten den aktuelle overordnede prædikator eller konteksten. Således har meningsverberne, de fleste ytringsverber (se nedenfor) og *skulle* kun tilladt propositionsbetydning, *bede* og *lade* samt sandsynligvis viljesverberne har kun tilladt sagforholdsbetydning, mens alene sanseverberne i kraft af deres polysemi har tilladt, at infinitivneksusens ambiguitet bestod, og dermed overladt en evt. desambiguering til konteksten. Ved sin fremkomst i gammeldansk erstattede *at*-infinitivneksusen simpelthen forekomsten af nøgne infinitivneksus med propositionel betydning.

Ser vi nu nærmere på *bede* og *lade*, så bemærkes det først, at de to verber historisk set er ytringsverber (jf. argumentationen i afsnit 5.1). Som (oprindelige) ytringsverber må det umiddelbart undre, at *bede* og *lade* samt deres oldnordiske varianter tager sagforholdskomplement, når alle andre ytringsverber tager propositionelt komplement. Forklaringen er, at der er tale om to forskellige slags ytringsverber. Hvor verber som *sige*, *hævde* og *påstå* betegner en talehandling, der fremfører en påstand, betegner *bede* og *lade* en talehandling, som dirigerer modtageren til – eller ikke forhindrer modtageren i – at iværksætte en given handling. I modsætning til verberne *sige*, *hævde* og *påstå*, som er *assertive* ytringsverber, er *bede* og *lade* med andre ord *direktive* ytringsverber. Mens den situation, der fremlægges i en assertiv talehandling er et potentielt faktum, en proposition, angiver den situation, der er genstand for en direktiv talehandling, blot indholdet af den handling, modtageren skal udføre. Med direktive talehandlinger er sandhedsværdien af den involverede situation altså irrelevant. Direktive ytringsverber som *bede* og *lade* tager derfor ikke den propositionelle *at*-infinitivneksus, men den sagforholdsudtrykkende nøgne infinitivneksus som komplement.

Det er sandsynligvis dette skel mellem direktive og assertive ytringsverber, der markeres af infinitivpartiklen i den oldnordiske infinitivneksus. Som nævnt i afsnit 5.1 og 5.2 forekom den sjældne oldnordiske *at*-infinitivneksus med de oldnordiske ophav til *bede* og *lade* samt de old-

nordiske varianter af verber som *kræve*, *tilskynde*, *ægge* og *afholde*. Alle disse oldnordiske verber har været direkte yringsverber, jf. for de sidste fire verbers vedkommende Mikkelsens eksempler: »Kref ek loðgréttumenn at dæma Sigurð syknar sakarinnar«, »Eggjaði Reginn Sigurð at vega Fáfnir«, og »Margir hlutir letja mik, en sumir hvetja at tala« (Mikkelsen 1911: 112). Hvad den oldnordiske *at*-infinitivneksus' relation til de direkte yringsverber end har været,¹⁸ så har dens forsvinden resulteret i en forening af de to grupper af yringsverber til en gruppe.

Når den nøgne infinitivneksus i dag noget usystematisk forekommer med *bede* og *lade*, skyldes det to forhold: Dels har fremkomsten af den propositionelle *at*-infinitivneksus og dermed af et morfologisk korrelat til den semantiske kontrast mellem proposition og sagforhold resulteret i, at den oldnordiske gruppe af yringsverber (atter) er blevet delt. Dels er gruppen af direkte yringsverber, der kan tage infinitivneksuskomplement skrumpet ind.

6 Informationsstrukturerende funktion

Nedenfor præsenteres der en analyse af den danske infinitivneksus' informationsstrukturerende funktion, som funktionelt motiverer det tredje af de påfaldende træk ved distributionen af den danske infinitivneksus: *at*-infinitivneksusens defekte subjekt-objektsrelation (jf. afsnit 3.4). I lyset af de semantiske og diakrone analyser i afsnit 4 og 5 kan arten af denne defekt præciseres. Defekten er ikke et resultat af det simple forhold, at infinitivpartiklen er gået tabt i *aci*-neksusen, men af det langt mere komplekse forhold, at en hel konstruktionstype, den propositionsudtrykkende *at*-infinitivneksus, er dukket op i det danske sprog med en levende subjekt-objektsrelation og siden har mistet sin *aci*-variant, dvs. muligheden for at danne objekt.

Til en begyndelse må det undre, at *at*-infinitivneksusen overhovedet er dukket op i dansk. For det første er der som nævnt i afsnit 5.2 tale om en fordobling af en oprindeligt homogen konstruktion. For det andet er der med *at*-infinitivneksusens propositionsbetydning ingen ledig niche til den i det semantiske system. Tværtimod var denne niche i oldnordisk og gammeldansk dobbelt udfyldt. Både *at*-ledsætningen og den nøgne infinitivneksus har kunnet udtrykke en proposition. Én faktor har imidlertid gødet jorden for *at*-infinitivneksusen: *At*-infinitivneksusens fremkomst

har bevirket, at den semantiske kontrast mellem proposition og sagforhold, som hidtil var blevet varetaget af et og samme udtryk, den oldnordiske nøgne infinitivneksus (se afsnit 5.3), fik et morfologisk korrelat. Ved at fortrænge den nøgne infinitivneksus fra propositionsbetydningen og indskrænke dens virke til sagforholdsbetydningen har *at*-infinitivneksusen med andre ord medført en desambiguering. I denne proces er det ikke tilfældigt, at netop infinitivneksus med *at* kom til at varetage propositionsbetydningen. Først og fremmest har infinitivneksus med *at* været den naturlige oversættelse af en ny og fremmed infinitivneksus – i dette tilfælde altså den propositionelle latinske (jf. afsnit 5.3) – eftersom den ved begyndelsen af den gammeldanske periode var forsvundet og således ledig til at varetage nye funktioner. Dertil kommer, at partiklen *at* allerede i kraft af sin funktion som indleder i *at*-ledsætningen har haft en vis tilknytning til propositionel betydning. Således frembyder gammeldansk flere eksempler på, at en nøgen infinitivneksus med propositionsbetydning er *kontamineret* med en *at*-sætning: Om verbet *tykke*, der ligesom *synes* kun kan have forekommet med propositionelt komplement, skriver Lollesgaard: »Foruden med ‘Akkusativ med Infinitiv’ kan det også forekomme med *At*-sætning efter sig, og en Blanding af disse to Konstruktionsmaader kan enkeltvis findes« (Lollesgaard 1920: 142). Andre eksempler er (88) og (89). I (88) er komplementet for *sige* en *at*-ledsætning, men ikke desto mindre forefindes et infinitivneksussubjekt i akkusativ (*sic*). I (89) optræder en nøgen infinitivneksus med *at* som indleder:

(88) Af kunæ sigher sic at hun ær meth barnæ (Lollesgaard 1920: 140).

(89) Hwa hørðhe nogortidh at faterin sælfvilghande dræba sin eyin børn (Karker 1971: 163).

Endelig er infinitivpartiklen kognitivt adækvat som propositionsmarkør – i særlig grad, når den med de eneste verber, der frembyder minimalpar, sanserverberne, markerer kontrasten mellem indirekte og direkte sansning: I kraft af sin ‘indholdstomhed’ introducerer *at* i infinitivneksusen en rent morfologisk distance mellem den overordnede prædikator og neksusprædikatoren. Denne tomme morfologiske distance kan i overensstemmelse med Haimans isomorfismehypotese antages at korrelere *ikonisk* med en semantisk, *konceptuel distance* (se Haiman 1985: 102-47 for en detaljeret diskussion af den ikoniske relation mellem morfologisk

og konceptuel distance). Således svarer den morfologisk set tætte forbindelse mellem den overordnede finitte prædikator og den indlejrede infinitive prædikator i den nøgne infinitivneksus til den *umiddelbare* relation mellem henholdsvis en sansning og et direkte sanset sagforhold. Omvendt svarer den morfologiske distance mellem den overordnede finitte prædikator og den indlejrede infinitive prædikator i *at*-infinitivneksusen til den *middelbare* relation mellem henholdsvis en sansning og en indirekte sanset proposition. Tolker man det vage udtryk 'konceptuel distance' som en distance, der tillader en evaluerende mental mellemregning, kan infinitivpartiklens funktion (i infinitivneksusen) som propositionsmarkør mere generelt henregnes til det forhold, at den konceptuelt distancerer den relation, som udtrykkes af infinitivneksusens prædikator, fra den relation, som udtrykkes af den overordnede prædikator.

Ikke desto mindre må *at*-infinitivneksusens fremkomst i sin essens være et modfænomen. Herom vidner det forhold, at *at*-aci-neksusen allerede på Høysgaards tid følte udansk (jf. afsnit 5.1 og 5.2) og i dag stort set er forsvundet. Når *at*-nci-neksusen i modsætning til *at*-aci-neksusen har overlevet til i dag, må det skyldes, at den førstnævnte konstruktion har fundet en funktionel niche i dansk, mens dette ikke er tilfældet for den sidstnævnte. Denne funktionelle niche kan ikke være semantisk. Dels har *at*-nci-neksusen og *at*-aci-neksusen samme semantiske funktion. Dels er *at*-infinitivneksusen ikke alene om at udtrykke propositionel betydning (i modsætning til den nøgne infinitivneksus, som siden gammeldansk har været alene om at udtrykke et sagforhold og således besidder en vigtig niche i det danske sprogs semantiske system): Som nævnt udtrykker også *at*-ledsætningen en proposition. *At*-nci-neksusens overlevelse skyldes i stedet dens informationsstrukturerende funktion.

6.1 Infinitivneksus og topikalitet

Ifølge Talmy Givón er *topikalitet* et diskursfænomen, der rammer diskursens nominale elementer (Givón 1990: 901-2). Topikalitet er imidlertid kodet i sætningen på to forskellige måder. Et topikalt nominal kan dels placeres i en *markeret topik-position* i sætningen (Givón 1990: 739-79), dels kan det kodes som syntaktisk funktion (Givón 1990: 901), dvs. finde udtryk og altså grammatisk set *opføre* sig som f.eks. sætningssubjekt eller -objekt.¹⁹ I sidstnævnte tilfælde er topikalitet sjældent kodet i mere end tre grader. Således er sætningens nominale syntaktiske funktioner gradsinddelt, idet subjektet konsistent er mere topikalt end et evt. direkte objekt, og det direkte objekt er mere topikalt end en evt. tredje syntaktisk funktion.

Infinitivneksusen tillader en helt særlig topikalitetsstruktur. Som raisingkonstruktion tillader den, at et nominalt element fra en indlejret neksus kodes som topik i den overordnede sætning – og det i begge de to ovenfor nævnte henseender. Dels er nci-neksusens neksussubjekt kodet som topik-markerende sætningssubjekt – det opfører sig som sætningssubjekt (om end det ikke er sætningssubjekt) – dels kan det som et sådant sætningssubjekt placeres i markeret topik-position, forfelt. Tilsvarende er aci-neksusens neksussubjekt kodet som topik-markerende sætningsobjekt, og som sådant kan det placeres i markeret topik-position, forfelt.

Når *at-nci*-neksusen har overlevet i moderne dansk, skyldes det, at den som den eneste konstruktion tillader, at et subjektivisk nominal fra en indlejret neksus, som selv er sætningssubjekt, kan kodes som topik i den overordnede sætning. I (90) er hele den indlejrede neksus sætningssubjekt og topik i den overordnede sætning – den repræsenteres i forfeltet af det foreløbige subjekt *det*:

(90) Det ses, at han spiller fodbold.

Den eneste mulighed for at gøre det indlejrede neksussubjekt til selvstændigt topik er at *raise* det, dvs. at erstatte konstruktionen i (90) med nci-neksuskonstruktionen i (91):

(91) Han ses at spille fodbold.

Når *at-aci*-neksusen stort set er forsvundet og sikkert aldrig rigtig har fundet fodfæste i dansk, kan det have to årsager: 1) Hvad angår kodningen af et topik som syntaktisk funktion, bemærkes det, at *at-aci*-neksusens neksussubjekt opfører sig som sætningsobjekt og ikke som sætningssubjekt. Eftersom et subjekt generelt er en bedre topik-markør end et objekt, er det således tvivlsomt, om *at-aci*-konstruktionens sætningsobjekt – uanset forskellen i niveau – i (92) ville være en bedre topikalitetsmarkør end *at*-ledsætningens subjekt i (93).

(92) *Jeg ser ham at spille fodbold.

(93) Jeg ser, at han spiller fodbold.

2) Hvad angår placeringen af et topik i markeret topik-position, bemærkes det, at *at-aci*-neksus som den i (94) tillader, at et subjektivisk nomi-

nal fra en indlejret neksus, som selv er sætningsobjekt, placeres i den overordnede sætnings markerede topik-position, forfeltet. *At-aci-neksusen* er imidlertid ikke den eneste konstruktion, der har denne informationsstrukturerende funktion. Funktionen varetages i moderne dansk af sætningsknuden som i (95):

(94) *Ham ser jeg at spille fodbold.

(95) Ham ser jeg spiller fodbold.

I forhold til *at-aci-neksusen* varetager sætningsknuden faktisk funktionen langt bedre, i og med at dens virke ikke er begrænset til indlejrede neksussubjekter. I (96) er det et indlejret neksusobjekt, der optræder i forfelt, og i (97) et indlejret neksusadverbial:

(96) Ham mener jeg du skubbede.

(97) I går mener jeg du spillede fodbold.

Sætningsknude forekommer kun med aktive transitive verber. Derfor er *at-nci-neksusen* ene om sin funktionelle niche. Men i modsætning til, hvad der gælder for *at-nci-neksusen*, er der altså ikke nogen ledig niche til *at-aci-neksusens* informationsstrukturerende funktion. Tværtimod varetages denne funktion langt bedre af sætningsknuden.

Ifølge analysen ovenfor beror såvel *at-nci-neksusens* overlevelse som *at-aci-neksusens* forsvinden i dansk på konstruktionernes informationsstrukturerende funktioner. Analysen rejser imidlertid et enkelt spørgsmål. Ifølge argumentationen i afsnit 5.3 udtrykte den oldnordiske nøgne infinitivneksus en proposition, når den forekom med meningsverber, assertive ytringsverber og *synes*. Med disse verber var den således ikke beskyttet af den særlige sagforholdsbetydnings semantiske niche. Men hvorfor fandtes dens *aci-konstruktion* så med disse verber? En mulig grund er, at den nøgne *aci-neksus* – i modsætning til den pludseligt fremkomne *at-infinitivneksus* – har været så integreret i sproget, at den kunne leve side om side med *at-ledsætningen* som stilistisk betinget variant. En anden grund kan være, at sætningsknuden i oldnordisk skriftsprog ikke har haft samme omfang som i moderne dansk og således først langt senere har kunnet udgøre en konkurrent.

7 Konklusion

I denne fremstilling er infinitivneksusens distribution og funktioner blevet underkastet en samlet analyse. Der er blevet argumenteret for, at infinitivneksusens semantiske og informationsstrukturerende funktioner funktionelt motiverer profilen af dens distribution i moderne dansk, og der er blevet skitseret et udviklingsscenario for konstruktionen.

Fremstillingens vigtigste pointer er følgende:

Bestemmelse af infinitivneksusen: Infinitivneksusen er en prædikationel enhed mellem et nominalt subjekt og et infinitivt prædikat, som kun samlet kan danne sætningsled. Infinitivneksusens prædikator kan være både den nøgne infinitiv og *at*-infinitiven. Infinitivneksusen er en raisingkonstruktion, hvis neksussubjekt opfører sig som sætningsobjekt, når infinitivneksusen er objekt for et transitivt verbum i aktiv diatese, og som sætningssubjekt, når infinitivneksusen er subjekt for et intransitivt verbum eller for passiven af et transitivt verbum.

Infinitivneksusens distribution i moderne dansk: Infinitivneksusen forekommer med verber fra fire verbalgrupper samt med de (oprindeligt) direkte yringsverber *bede* og *lade*. Den danner som nci-konstruktion subjekt for den passive form af transitive sanse-, menings- og yringsverber, for den passive form af de transitive verber *bede* og *lade* samt for intransitive fremtrædelsesverber. Og den danner som aci-konstruktion objekt for den aktive form af transitive sanseverber og for den aktive form af de transitive verber *bede* og *lade*.

Infinitivneksusens semantiske funktion: Den nøgne infinitivneksus og *at*-infinitivneksusen er to forskellige konstruktioner. De har forskellige semantiske funktioner og deraf følgende syntaktiske konstruktionsmuligheder, og de har forskellig distribution. *At*-infinitivneksusen udtrykker ligesom *at*-ledsætningen en proposition, mens den nøgne infinitivneksus udtrykker et sagforhold.

Infinitivneksusens informationsstrukturerende funktion: De to infinitivneksus har samme informationsstrukturerende funktion. Som raisingkonstruktioner tillader de, at et nominalt element fra en indlejret neksus kodes som topik. Og det i to henseender: Dels kan det indlejrede nominal kodes som topik-markerende sætningsled, dels kan det i kraft heraf placeres i markeret topik-position, forfelt.

Infinitivneksusens historie: De to infinitivneksus har forskellig historie. Den nøgne infinitivneksus er ældgammel. I oldnordisk var den ambiguøs

mellem sagforholds- og propositionsbetydning og kunne således forekomme med alle de verbalgrupper, der i moderne dansk tillader infinitivneksuskomplement. *At*-infinitivneksusen er dukket op i senmiddelalderen, hvor den i kraft af sin propositionsbetydning indførte et morfologisk korrelat til den semantiske forskel på proposition og sagforhold og derfor fortrængte den nøgne infinitivneksus fra forekomsten med verber, der tager propositionelt komplement. Siden er *at-aci*-neksusen atter forsvundet.

Den funktionelle motivation for infinitivneksusens distribution i moderne dansk: De to infinitivneksus' distribution i moderne dansk er bestemt af den historiske distribution. Distributionens profil motiveres imidlertid af samspillet mellem infinitivneksusenes semantiske og informationsstrukturerende funktioner og disses mulighed for at udfylde en funktionel niche i det danske sprog. Den semantiske kontrast mellem proposition og sagforhold motiverer den næsten komplementære distribution af de to infinitivneksus: Den nøgne infinitivneksus forekommer med sanserverber og (oprindeligt) direkte ytringsverber, som tager sagforholds-komplement, mens *at*-infinitivneksusen forekommer med sans-, menings- og assertive ytringsverber samt fremtrædelsesverber, som tager propositionelt komplement. Den informationsstrukturerende funktion motiverer, at *at-nci*-neksusen på trods af sin semantiske lighed med *at*-ledsætningen har overlevet *at-aci*-neksusen: *At-nci*-neksusen tillader som den eneste danske konstruktion, at et subjektivisk nominal fra en indlejret neksus, der selv er sætningssubjekt, kodes som topik i sætningen.

Noter

1. Søren Brandt, Henrik Galberg Jacobsen og Allan Karker har alle medvirket til at gøre den endelige version af nærværende fremstilling bedre end den oprindelige. Forfatteren ønsker hermed at overbringe dem sin hjerteligste tak.
2. I anden- og tredjeudgaven af sin *Elementær dansk Grammatik* (henholdsvis 1957 og 1962) har Diderichsen ændret sin anvendelse af termen sekundær neksus, så den gælder som en fællesbetegnelse for infinitte neksus.
3. Infinitiven selv beskriver Mikkelsen overraskende nok ikke som frit prædikat (jf. Brandt 1995: 21), men som *udfyldende*, en term, der egentlig kun tjener som en samlebetegnelse for infinitivens ikke-substantiviske funktioner (Mikkelsen 1911: 109).
4. I oldnordisk opfører infinitivneksussubjektet sig ikke blot positionelt og morfologisk, men også syntaktisk som et selvstændigt sætningsled. Når det i en *nci*-konstruktion opfører sig som sætningssubjekt, kongruerer det i køn og tal

med den overordnede passive prædikator. I sætningen: »þá váru ok sénar eldingar stórar fljúga ór norðri« (Nygaard 1906: 233), som involverer infinitivneksusen *eldingar stórar fljúga ór norðri*, kongruerer neksussubjektet *eldingar stórar* (fem., pl.) således med den passive overordnede prædikator *váru* (pl.) *sénar* (fem., pl.).

5. Infinitivneksus kan også forekomme med *raisingsubstantiver* (jf. Ross 1972: 321-2). Således i følgende to eksempler (fra Karker 1996: 6-7; jf. latinske eksempler i Bolkestein 1979: 31): »De fleste husker billedet af en 27-årig konge (...) flygte i et militærfly i 1967«, »at få et glimt af de kongelige kareter køre forbi«. Af eksemplerne fremgår det, at raisingverber og raisingsubstantiver er semantisk beslægtede: *billedet* og *glimt* erstatter et sanseverbum (jf. Karker 1996: 6).
6. En i funktionel henseende mere adækvat bestemmelse af infinitivneksusen ville skelne mellem semantiske sætningsled (*argumenter*) og grammatiske sætningsled (*komplementer*). Den kunne lyde, som følger: *De danske verber, der kan forekomme med at-infinitivneksus eller nøgen infinitivneksus, er raisingverber. Nci-neksusen er primært argument for aktive intransitive verber og passive transitive verber, men kun dens primære neksusargument finder grammatisk udtryk som subjekt. Aci-neksusen er sekundært argument for den aktive form af transitive verber, men kun dens primære neksusargument finder grammatisk udtryk som objekt.* Når det ikke er en sådan bestemmelse, der anføres i denne fremstilling, skyldes det dels en bestræbelse på at holde fremstillingen så simpel som mulig, dels at bestemmelsen ikke er umiddelbart sammenlignelig med bestemmelserne i dansk grammatisk tradition.
7. Dermed bliver Mikkelsens kundskabs- og erfaringsverber henregnet til meningsverberne, som i dansk og klassisk filologi er en veletableret gruppe (jf. f.eks. Hansen 1967I: 53, og den klassiske filologis *verba putandi*), skønt erfaringsverber som *erfare* måske snarest er at betragte som *propositionelle sanseverber* (jf. afsnit 4.3 og 4.4).
8. Når Hansens distributionsangivelse stort set forbliver identisk med Diderichsens, skyldes det, at han udelukker konstruktioner som dem i (6) med *at*-infinitiv og passivt sanse- eller ytringsverbum fra infinitivneksusens område og i stedet beskriver dem som sætningsknudeagtige passivvendinger af tilsvarende aktive *at*-ledsætninger (Hansen 1967III: 85 og 96).
9. Hansen nævner (1967III: 85) i en parentes, at infinitivneksusen i forbindelse med *lade* ikke kan passivvendes. Det kan den imidlertid, som det fremgår af følgende autentiske eksempler (det andet eksempel virker ganske vist idiomatisk og har formelt situativ i stedet for neksussubjekt): »kulden lades uforstyret fylde rummet« (»Rejsebeskrivelse: Bhutan«, *Information*, 5.12.1998, 1. sektion s. 13), »der skal ikke leves og lades leve« (»Fandens fødselsdag: Fandens også«, *Jyllands-Posten*, 11.6.2000, Indblik s. 16). Også i oldnordisk har *lade* – eller rettere den oldnordiske variant *líta* – kunnet konstrueres i passiv med *nci*-neksus – jf. moderne islandsk, hvor en sætning som *hún er látin spila fótbolta* er fuldt acceptabel.
10. En del af Karkers eksempler involverer *bede* og det dermed semantisk relaterede *anmode*, f.eks. **Vi anmoder Dem hermed at komme ind i banken til en samtale* (1992) og *Nu har han (...) bedt Allah at tilgive forvoldt skade* (1990).

Eksemplerne er klart ugrammatiske. *Bedes* og *anmodes* konstruktion med *at*-infinitivneksus må være resultatet af en *kontamination* mellem konstruktionen med nøgen infinitivneksus og konstruktionen med *om* plus substantivisk *at*-infinitiv eller *at*-ledsætning. I hvert fald har Karker ingen tilsvarende eksempler med *lade*. Og *lade* kan i modsætning til *bede* og *anmode* ikke konstrueres med middelbart, præpositionelt objekt, men kun med nøgen infinitivneksus.

11. Med hensyn til oprindelse adskiller de epistemiske modalverbers nøgne infinitivneksus sig fra de øvrige infinitivneksus ved (sandsynligvis) at være resultatet af en *syntaktisk reanalyse* (jf. Langacker 1977) af modalverbernes non-epistemiske konstruktion med subjekt og nøgent infinitivkomplement (jf. afsnit 5.2): De epistemiske modalverbers raisingkonstruktion eksisterer side om side med de non-epistemiske modalverbers *kontrolkonstruktion* (jf. Boye 2001: 41-3). Med hensyn til syntaks adskiller de epistemiske modalverbers nøgne infinitivneksus sig i øvrigt fra de øvrige nøgne infinitivneksus ved kun at forekomme som nci-konstruktion (jf. afsnit 3.4). Og med hensyn til semantik adskiller de epistemiske modalverbers nøgne infinitivneksus sig fra de øvrige nøgne infinitivneksus ved at udtrykke en *proposition* og ikke et *sagforhold* (jf. afsnit 4.3).
12. Med denne beskrivelse antyder Hansen en tolkning af den nøgne aci-neksus som en objekt med frit prædikativ-konstruktion, og dermed modsiger han faktisk sig selv, når han overtager Diderichsens syntaktiske definition af infinitivneksusen (jf. afsnit 2.2).
13. Af grunde, som det vil føre for vidt at nævne her, tillader ledsætningskonstruktionerne i (57) og (58) i modsætning til de tilsvarende helsætningskonstruktioner en placering af det epistemisk modale adverbial, som bevirker, at det kun kan læses med snævert skopus, dvs. med den indlejrede infinitivneksus som domæne.
14. Overhovedet er modalverber – også de non-epistemiske – naturligvis umulige i den nøgne infinitivneksus, når denne forekommer med sanserverber, pga. kravet om direkte sanselighed. Men med *bede* og *lade* synes f.eks. volitivt *ville* ikke helt umuligt i den rette kontekst: *jeg lod ham ville springe med faldskærm (men jeg lod ham ikke springe), jeg bad ham ville springe med faldskærm (for hvis man vil springe, skal man virkelig ville springe)*.
15. I meget sjældne tilfælde i gammelt poetisk sprog forekommer nøgen infinitivneksus med et verbum, som kun burde tage den propositionelle *at*-infinitivneksus som komplement. De følgende tre eksempler, af hvilke de to første er anført i *Ordbog over det danske Sprog*, involverer verbet *synes*: »Du synes ynke mine Kaar« (Jonas Rein 1802: *Samlede Digte I*, s. 85), »Det synes hende more« (J.L. Heiberg 1862: *Poetiske Skrifter VIII*, s. 232) og »Da syntes han fornemme« (C.J. Boye (særtryk uden årstal, men oprindeligt fra midten af 1800-tallet): *Kirkeklokken i Farum*, fjerde strofe). Alle tre eksempler stammer fra poesi, og i alle tre eksempler er *at* udeladt for at få versfødderne til at passe. Således rimer Heiberg-eksemplet på »Der har Forstand som Store«, og Boye-eksemplet på »har her i Natten hjemme«. Den nøgne infinitivneksus i disse eksempler må derfor betragtes som en propositionel *at*-infinitivneksus med udeladt *at*.

16. Ligesom den oldnordiske nøgne infinitivneksus forekommer de latinske *nci-* og *aci-*konstruktioner overvejende med sanse-, menings- og ytringsverber (Rubenbauer og Hofmann 1975: 194-200; Rubenbauer og Hofmann skelner kun mellem *verba sentiendi* og *dicendi*, men inkluderer i den sidste gruppe *verba putandi*), og ligesom den moderne danske infinitivneksus kan disse latinske konstruktioner beskrives med en raising-analyse (Pepicello 1977; se dog Bolkestein 1979 for argumenter mod en raising-analyse af den latinske *aci-*konstruktion, om end ikke af *nci-*konstruktionen – ingen af Bolkesteins argumenter lader til at være gyldige for dansk).
17. I moderne islandsk forekommer kun den nøgne infinitivneksus. Og ligesom det er tilfældet med den oldnordiske nøgne infinitivneksus, forekommer den islandske nøgne infinitivneksus med sanse-, menings- og ytringsverber (inkl. *láta* og *biðja*, om end konstruktionerne med sidstnævnte verbum er marginale) i både *nci-* og *aci-*konstruktion: *maður sér hana spila fótbolta – hún sést spila fótbolta; maður telur hana spila fótbolta – hún er talin spila fótbolta; maður segir hana spila fótbolta – hún er sögð spila fótbolta; maður lætur hana spila fótbolta – hún er látin spila fótbolta; ?maður biður hana spila fótbolta – ?hún er beðin spila fótbolta.*
18. Den oldnordiske *at-*infinitivneksus' funktion kan næppe bestemmes præcist. *At-*infinitivneksusen kan være et relict fra et endnu tidligere sprogstadium, hvor *at* enten – stik modsat forholdene i dag – har markeret sagforholds betydning eller simpelthen – som i moderne dansk – substantivisk infinitivfunktion. Den sidste forklaring forudsætter, at de direktive ytringsverbers infinitivneksus er dannet ved en syntaktisk reanalyse af en konstruktion, som involverer to substantiviske sætningsled, hvoraf det ene er en infinitiv.
19. Topikalitetsanalysen forudsætter en forståelse af infinitivneksusen, som egentlig indfanges mest præcist med en funktionelt adækvat bestemmelse som den i note 6.

Litteratur

- Bolkestein, A. Machtelt: *Ac-* and *ut-*clauses with *verba dicendi* in Latin, i: *Glotta* 54 1976.
- Bolkestein, A. Machtelt: Subject-to-object Raising in Latin?, i: *Lingua* 48 1979.
- Boye, Kasper: The force-dynamic core meaning of Danish modal verbs, i: *Acta Linguistica Hafniensia* 33 2001.
- Brandt, Søren: *Infinitive Control in Danish*. København 1995.
- Diderichsen, Paul: *Elementær dansk Grammatik*. 1. udg. København 1946.
- Dik, Simon C.: *The Theory of Functional Grammar*. Berlin 1997.
- Dik, Simon C. og Kees Hengeveld: The hierarchical structure of the clause and the typology of perception-verb complements, i: *Linguistics* 29 1991.
- Egilsson, Sveinbjörn og Finnur Jónsson: *Lexicon poeticum antiquæ linguae septentrionalis. Ordbog over det norsk-islandske Skjaldesprog*. København 1916.

- Givón, Talmy: *Syntax. A Functional-Typological Introduction*. Amsterdam 1990.
- Haiman, John: *Natural syntax. Iconicity and erosion*. Cambridge 1985.
- Hansen, Aage: *Moderne Dansk I-III*. København 1967.
- Høysgaard, Jens: *Accentuered og Raisonnered Grammatica*, i: Henrik Bertelsen (red.): *Danske Grammatikere IV*. København 1920 [1747].
- Iversen, Ragnvald: *Norrøn Grammatikk*. Oslo 1955.
- Jespersen, Otto: *The Philosophy of Grammar*. London 1924.
- Karker, Allan: Infinitivneksus i 'Sjælens Trøst', i: Kristian Hald m.fl. (red.): *Studier i dansk dialektologi og sproghistorie*. København 1971.
- Karker, Allan: En usikker prognose, i: *Nyt fra Sprognævnet 16* 1976.
- Karker, Allan: *Dansk i tusind år. Et omrids af sprogets historie*. København 1993.
- Karker, Allan: Akkusativ med infinitiv – tyve år efter. I: *Nyt fra Sprognævnet 3* 1996.
- Kirsner, Robert S. og Sandra A. Thompson: The Role of Pragmatic Inference in Semantics: a Study of Sensory Verb Complements in English, i: *Glossa 10/2* 1976.
- Langacker, Ronald W.: Syntactic reanalysis, i: Charles N. Li (red.): *Mechanisms of Syntactic Change*. Austin 1977.
- Lollesgaard, Johannes: *Syntaktiske Studier over det ældste danske Skriftsprog*. København 1920.
- Mikkelsen, Kr.: *Dansk Ordføjningslære*. København 1911.
- Nygaard, Marius: *Norrøn Syntax*. Oslo 1906.
- Pepicello, W.J.: Raising in Latin, i: *Lingua 42* 1977.
- Rosenbaum, Peter S.: *The Grammar of English Predicate Complement Constructions*. Cambridge 1967.
- Ross, John Robert: The Category Squish: Endstation Hauptwort, i: *Papers from the Eighth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society* 1972.
- Rubenbauer, Hans og J.B. Hofmann: *Lateinische Grammatik*. Bamberg 1975.
- Skautrup, Peter: *Det danske Sprogs Historie*. København 1944-70.
- Vendler, Zeno: *Linguistics in Philosophy*. Ithaca 1967.
- Wiwel, H.G.: *Synspunkter for dansk Sproglære*. København 1901.

Appendiks

Liste over verber med en attesteret forekomst med infinitivneksus. I listen skelnes der mellem nøgen infinitivneksus og *at*-infinitivneksus og mellem *aci*-neksus og *nci*-neksus. Listen over verber, der tager nøgen *aci*-neksus, er baseret på Karker 1996. Listerne over verber, der tager nøgen *nci*-neksus, og verber, der tager *at-nci*-neksus, bygger hovedsageligt på excerpter fra *Den Danske Ordbogs* tekstkorpus og *Polinfos* avis-database. Idet der i overensstemmelse med afsnit 5.3 skelnes mellem as-

sertive og (oprindeligt) direktive ytringsverber, klassificeres verberne i fem grupper: sanse-, menings- og fremtrædelsesverber samt assertive og (oprindeligt) direktive ytringsverber. Det bemærkes, at klassifikationen af det enkelte verbum undertiden beror på et skøn. Således gør den metaforiske brug af sanseverber som udtryk for mening, at verbet *forudse* kan klassificeres både som et sanseverbum og et meningsverbum.

Nøgen aci-neksus

(Oprindeligt) *direktive ytringsverber*

anmode, bede, lade.

Sanseverber

ane, bemærke, beskrive, betragte, finde, forestille, forestille sig, fornemme, forvente, frygte, føle, følge, genopleve, huske, høre, iagttage, kikke på, læse, mærke, møde, notere, nyde, observere, opdage, opfatte, opleve, overhøre, overvære, overvåge, påhøre, registrere, se, skimte, tænke sig, vente, vise.

Nøgen nci-neksus

(Oprindeligt) *direktive ytringsverber*

bede, lade.

Sanseverber

høre, se.

At-nci-neksus

Sanseverber

fornemme, forudse, høre, se.

Meningsverber

antage, befrygte, erkende, finde, formode, forudsætte, forvente, frygte, mene, skønne, tænke, udelukke, udlede, vente, vide, vurdere.

Assertive ytringsverber (inkl. assertive *kommunikationsbehandlingsverber* (jf. afsnit 3.3))

anføre, angive, bevise, fastslå, fortælle, forudsige, hævde, indrømme, konstatere, meddele, nægte, nævne, opgive, oplyse, påstå, rapportere, sige, vise.

Fremtrædelsesverber

forekomme, lade til, lyde til, se ud til, synes, vise sig, virke til.